

VLIV RODINNÉ VÝCHOVY NA ROZVOJ PATOLOGICKÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE

Jaroslav Foist

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jaroslav FOIST**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv rodinné výchovy na rozvoj patologického chování u dětí a mládeže**

Zásady pro vypracování:

Úvod

Teoretická část - základní pojmy

Typologie rodinné výchovy, důvody patologického chování u dětí a mládeže

Praktická část - metodologie výzkumu

Zpracování praktické části

Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

PELIKÁN, J. Výchova jako teoretický problém. Ostrava: Amosium servis, 1995. ISBN 80-85498-27-8.

PELIKÁN, J. Výchova pro život. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-23-4.

STŘELEČ, S. et al. Studie z teorie a metodiky výchovy I. Brno: Paido, 1998.

ROGERS, C.R. Ako byť sám sebou. Bratislava: IRIS, 1995.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

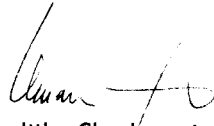
Datum zadání bakalářské práce: **23. února 2007**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2007**

Ve Zlíně dne 23. února 2007

L.S.

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem Vliv rodinné výchovy na rozvoj patologického chování u dětí a mládeže se zabývá rodinnou výchovou a jejím vlivem na utváření osobnosti dítěte a vlivem na chování dětí, případně jako příčinu patologického chování u dětí a mládeže. Rodinná výchova je celostátní problém, neboť se stále zvyšuje počet dětí a mládeže s patologickými formami chování a současně se snižuje jejich věková hranice. Teoretická část popisuje rodinu jako základ výchovy dítěte, její funkce i typologii rodin a rodinnou výchovou samotnou. Zabývá se metodami výchovy, cíli, faktory, ale i vlivem a důsledky nevhodné výchovy v jednotlivých typech rodin. Dále se zabývá jednotlivými druhy patologického chování a objasňuje souvislost mezi nimi a rodinnou výchovou, a také jejich prevencí a následnou léčbou. V praktické části seznamuje autor čtenáře s výsledky výzkumu, který byl proveden v Diagnostickém ústavu v Dobřichovicích. Z 32 chovanců ústavu bylo vybráno metodou náhodného výběru 6 respondentů k výzkumnému šetření pomocí analýzy studijních materiálů. Výsledky přináší různá zajímavá zjištění. Výsledky výzkumu budou sloužit pedagogům, kteří se věnují rodinné výchově a také veřejnosti, zejména budoucím rodičům.

Klíčová slova: Rodina, výchova, prostředí, péče, porucha, závislost, prevence, léčba, kazuistika.

ABSTRACT

A The Bachelor's thesis, called: „The influence of family upbringing on pathological behaviour in children and juveniles“ concerns itself with family upbringing and family influence on forming individuality and behaviour of the child, as well as possible foundation for pathological behaviour in children and juveniles. The family upbringing is a nation-wide problem because there is a growing number of children and juveniles with pathological forms of behaviour. The other reason for concern is that the age of offenders is decreasing.

The theoretical part describes the family as a foundation of the child's upbringing, functions and typology of family as well as the definition of the family education itself. It

concerns itself with methods of educations, its aims and factors as well as with its effects and consequences of inappropriate family education in different types of families. It further concerns itself with different kinds of pathological behaviour and explains the interaction between those and family education, as well as prevention and subsequent treatment.

In the practical part the author presents results of his research which was done in a Diagnostic Institute in Dobrichovice. Six inmates were randomly selected (out of 32 inmates) for the research facilitated by analysis of studied documentation. These scientific findings will serve educationalists who are devoted to family education and also to the public and to future parents in particular.

Keywords: family, education, environment, care, dependence, prevention, treatment, case report

Zvláštní poděkování bych velmi rád věnoval panu Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D. za jeho ochotu, pomoc se sestavováním této práce a za rady a poskytnutí odborných pramenů k dané problematice, a také personálu Diagnostického ústavu v Dobřichovicích, zejména vedoucímu vychovateli Mgr. Viktoru Vanžurovi, za poskytnutí materiálů, prostoru a odborné pomoci k danému výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ	11
1.1 RODINA	11
1.2 FUNKCE RODINY.....	11
1.3 TYPOLOGIE RODIN.....	13
2 ZÁKLADNÍ TYPY RODIN	16
2.1 RODINA ÚPLNÁ.....	16
2.2 RODINA NEÚPLNÁ.....	18
2.2.1 Příčiny neúplnosti rodiny.....	18
2.2.1.1 Rozvod.....	18
2.2.1.2 Úmrtí.....	19
2.2.1.3 Svobodné či osamělé matky.....	19
2.2.1.4 Osamělý otec.....	21
2.3 RODINA NÁHRADNÍ (NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE).....	22
2.3.1 Adopce.....	23
2.3.2 Individuální pěstounská péče.....	24
2.3.3 Pěstounská péče ve zvláštních zařízeních.....	24
2.3.4 Nevlastní matka nebo otec.....	25
2.3.5 Výchova u prarodičů.....	25
2.3.6 Dlouhé odloučení jednoho z vychovatelů.....	25
2.3.7 Dětské domovy, kojenecké ústavy a jiná zařízení.....	26
2.4 NEMANŽELSKÉ PÁRY.....	27
2.4.1 Rodinné prostředí.....	27
2.4.2 Poruchy rodiny.....	28
3 RODINNÁ VÝCHOVA	30
3.1 VÝCHOVA V RODINĚ.....	30
3.2 VÝCHOVNÉ VEDENÍ.....	33
3.3 TYPY NESPRÁVNÉ VÝCHOVY.....	36
3.4 DALŠÍ CHYBY V RODINNÉ VÝCHOVĚ.....	37
4 PORUCHY V CHOVÁNÍ A DELIKVENCE DĚTÍ A MLADISTVÝCH	41
4.1 PORUCHY CHOVÁNÍ.....	41
4.2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY V RODINĚ.....	42
4.3 NÁVYKOVÉ A IMPULZIVNÍ PORUCHY.....	45
4.4 DROGOVÉ ZÁVISLOSTI.....	47
4.5 NEDROGOVÉ ZÁVISLOSTI.....	55
5 NÁPRAVA, POMOC, PREVENCE A LÉČBA	57

5.1NÁPRAVA PORUCH CHOVÁNÍ.....	57
5.2PREVENCE PORUCH, NÁVYKŮ A ZÁVISLOSTÍ.....	58
5.3LÉČBA PORUCH A ZÁVISLOSTÍ.....	59
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	64
6 ZKOUMANÁ PROBLEMATIKA.....	65
7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	67
7.1HYPOTÉZY A PŘEDPOKLADY.....	67
7.2ZKOUMANÝ VZOREK.....	67
7.3POPIS PRŮBĚHU VÝZKUMU.....	68
7.4POUŽITÉ METODY A TECHNIKY.....	68
7.5ZPRACOVÁNÍ DAT.....	69
7.6VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	69
ZÁVĚR.....	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	80
SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Problematika poruch chování a zejména pak patologického chování mezi dětmi a mládeží je stále více aktuální. Každoročně vzrůstá počet uživatelů návykových látek, počet trestných činů či delikventního chování u dětí a mládeže.

Cílem této bakalářské práce je nastínit příčiny vzniku takového chování a upozornit na případná hrozící nebezpečí ve výchovném prostředí jednotlivých typů rodin.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí: části teoretické a části praktické.

Teoretická část je rozpracována do čtyř kapitol. První dvě kapitoly pojednávají o rodinné výchově, jejích cílech, metodách, postupech (správných i nesprávných) a o jednotlivých typech rodin. Tato část vychází převážně z prací autorů Matějčka, Matouška, Dunovského, Střelce a Pelikána.

Kapitola třetí a čtvrtá zpracovává problematiku jednotlivých poruch chování, sociálně-patologických druhů chování a drogových závislostí, jejich příčinu a následnou léčbu.

Tato část převážně vychází z prací autorů Matějčka, Matouška, Nešpora, Csémyho, Skály a Mečíře.

Empirická část této práce je zaměřena na analýzu dokumentů vybraných dětí z různých typů rodin, u kterých se projevily nežádoucí formy chování. Cílem výzkumu je zjistit příčinu jejich chování, vliv rodinné výchovy na chování jednotlivců a také vliv výchovného prostředí úplných a neúplných rodin.

Problematika výchovy a jejích následků je stále více aktuální, i když velice rozsáhlá. Není možné v rámci této práce tuto problematiku zpracovat podrobně. Jelikož mě však tento problém velice zajímá, už z důvodu že já sám jsem otec dvou dětí, vybral jsem si právě toto téma se snahou popsat tuto oblast jak nejlépe to jde v rámci mých možností.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMOSLOVÍ

1.1 Rodina

Rodinou se zpravidla míní skupina lidí, která vzniká manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, vztahy mezi příbuznými a také vztahy mezi rodinou a společností (Střelec, 1992).

Rodina je prvním a závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává, předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy ke skupinám lidí. Orientuje dítě na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům a poskytuje mu i podporu (Matoušek, 1997).

Rodina je založena na emočních vazbách, a má-li být stabilní, je nutné, aby její členové byli psychicky v pořádku (platí to i opačně – členství ve stabilní rodině je zdrojem duševního zdraví).

K vývoji zdravé osobnosti dítě potřebuje nezbytně uspokojení základních psychických potřeb (stimulace, učení, jistoty, identity, životní perspektivy), a to může nejlépe zaručit prostředí trvalých vřelých citových vztahů, jaké za normálních okolností poskytuje právě rodina.

Rodina je malá společenská skupina, kde mezi jejími členy existuje určitý řád a forma.

V rodině dítě poznává ideály, myšlenky, systémy hodnot, světové názory blízkých a to hlavně tak, že pozoruje, jak je uvádějí do své každodenní praxe (Matějček, 1989).

1.2 Funkce rodiny

Jednotliví autoři uvádějí různé funkce rodiny.

Funkce rodiny (Dunovský, 1986): a) *biologicko-reprodukční* – zajišťuje plození potomstva, uspokojování sexuálních potřeb.

b) *ekonomicko-zabezpečovací* – prostor pro uplatnění různých strategií jejích členů v rámci společného hospodaření

c) *emocionální* – jde o uspokojování citových potřeb, o vědomí jistoty, uznání a vzájemné podpory

d) *socializačně-výchovná* – zajišťuje výchovu dětí, předávání kulturních hodnot, vzdělávání, formování životního stylu. Tuto funkci autor pokládá za neoddělitelnou od existence rodiny.

Funkce rodiny (Střelec, 1992): a) *hospodářská* – lze ji srovnat z výše uvedenou funkcí ekonomickou

b) *biologicko-populační* – zajištění potomstva

c) *výchovná* – zajišťuje výchovu dětí

d) *funkce odpočinku a obnovování tělesných a duševních sil* – relaxace, vzájemná podpora, uspokojování citových potřeb.

Hlavní funkce rodiny (Matoušek, 1997): a) *výchova dětí*

b) *uspokojování potřeb dospělých členů rodiny.*

Nejvýznamnější funkce rodiny (Matějček, 1989): a) *zajistit citové zázemí* – všem členům rodiny

b) *připravit děti pro život* – příprava dětí pro život v dané společnosti (zvyky, tradice, hodnoty a chování dle platných společenských norem).

Já sám se nejvíce přikláním k dělení autorů Matějčka a Matouška. Samozřejmě, že tím nějak nechci znevažovat či opomíjet i zbývající výše uvedené funkce, ale u zmíněných funkcí (biologicko-reprodukční či populační, ekonomickou či hospodářskou atd.)mi připadá že jsou jaksi samo sebou, ale výchova dětí a jejich příprava do života, a citové zázemí, je podle mne pro rodinu to nejdůležitější už jen proto, že hlavním měřítkem funkčnosti rodiny je emoční spokojenost manželů a emoční uspokojení dětí.

1.3 Typologie rodin

Podle funkčnosti

Funkční rodina - tento výraz se obvykle upřednostňuje před dalšími pojmy, jako jsou např. normální, harmonická, zdravá, neklinická rodina.

V těchto rodinách její členové na sebe berou ohledy a respektují se. Je zde rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení. Rodina je otevřená pro nové myšlenky a nová řešení problémů. Vývoj dítěte je dobrý a jeho prospěch zajištěn (Matoušek, 1997).

Problémová rodina - rodina, kde se vyskytují poruchy některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm. Rodina je schopna vlastními silami tyto problémy řešit či kompenzovat - někdy i pomocí jednorázové či krátkodobé pomoci zvnějšku (Dunovský, 1986).

Dysfunkční rodina - rodina, kde se vyskytují vážnější poruchy některých funkcí nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují a poškozují rodinu jako celek a zvláště pak vývoj a prospěch dítěte. I běžná provozní rutina domácnosti je zde zvládána s obtížemi. Tato rodina vyžaduje soustavnou pomoc (Matoušek, 1997).

Afunkční rodina - rodina, kde poruchy jsou takového rázu, že rodina přestává plnit svůj základní účel a dítěti závažně škodí či dokonce je ohrožuje v samostatné existenci. Jediné řešení, které prospěje dítěti, je vzít dítě z této rodiny a umístit jinde (Dunovský, 1986).

Podle složení (vztahy mezi členy)

Úplná rodina - rodina, kde žijí oba vlastní rodiče a alespoň jedno dítě (Dunovský 1986, Matějček 1989, Střelec 1992)

Neúplná rodina - jeden vlastní rodič žije osaměle s dítětem nebo dětmi (Dunovský 1986, Matějček 1989, Střelec 1992).

Doplněná rodina - vlastní rodič, jemuž je dítě svěřeno do péče, žije v novém manželství s jiným partnerem (Dunovský, 1986).

Náhradní rodina - dítě žije u adoptivních rodičů nebo pěstounů (Dunovský, 1986).

Družská rodina - oba vlastní rodiče nebo jeden z nich žije se svým partnerem a dítětem bez uzavření manželství (Dunovský, 1986).

Podle stability rodiny

Pevná rodina - svazky mezi jednotlivými členy rodiny jsou relativně pevné, trvalé, vyvážené, i když předznamenané nevýznamnými problémy (Dunovský, 1986).

Narušená rodina - soužití je z nějakého závažného důvodu narušeno, ale rodina trvá v přijatelné podobě, nebo se konflikty netýkají dětí (Dunovský, 1986).

Rozvrácená rodina - vztahy mezi jednotlivými členy rodiny jsou tak narušeny, že zakládají konkrétní možnost rozpadu rodiny především rozvodem (Dunovský, 1986).

Další dosud neuvedené typy rodin

Rozvedená rodina - stav, kde je manželský svazek formálně zrušen a manželé žijí odloučeně nebo dočasně v jednom bytě a jejich závazky vůči sobě a především vůči svým dětem jsou upraveny rozvodovým řízením (Střelec, 1992).

Nestabilní rodina - jsou to rodiny nacházející se v rozvodové situaci nebo již rozvedené, rodiny s nelegitimním dítětem, rodiny bez citového svazku manželských partnerů, rodiny s trvalou nedobrovolnou absencí jednoho z rodičů a dále rodiny, kde je trvalý nebo dlouhodobý konfliktní vztah mezi manžely vyvolán psychickými, biologickými, společenskými nebo ekonomickými příčinami (Střelec, 1992).

Adekvátní rodina - je zde zřetelné oddělení mužské a ženské role. Muž je velmi pracovně angažován, poskytuje rodině materiální podporu, má víc společenských kontaktů než žena, která se více věnuje domácím záležitostem a cítí se jimi být poněkud přetížena (Matoušek, 1997).

Optimální rodina - je zde pružnější pojetí mužské a ženské role, manželé se více zastupují, některé domácí práce případně i zájmy dělají společně. Žena se cítí dobře a udržuje dostatek vlastních společenských kontaktů (Matoušek, 1997).

Pro tyto dva naposledy zmíněné typy rodin (adekvátní a optimální) je společné to, že v obou typech, těmto rodinám záleží na prospěchu dětí a zájmy dětí jsou jim prioritou. Jejich společným znakem je odpovědnost vůči zájmům a potřebám kohokoliv z širší rodiny.

Bylo zde uvedeno několik typů rodin. Každé z nich jsou nějak charakteristické svou výchovou a také nebezpečími, která mohou, ale také nemusí vzniknout na vývoji dítěte. Rád bych se nyní zaměřil na tři, podle mého názoru u nás nejrozšířenější, typy rodin a podrobně rozebral jejich výhody či nevýhody rodinné výchovy na další vývoj dítěte. A jsou to rodiny úplné, neúplné a náhradní.

2 ZÁKLADNÍ TYPY RODIN

2.1 Rodina úplná

Úplná rodina je pro výchovu dítěte velkou výhodou a je těžko nahraditelná. Neměla by se proto nikdy stávat neúplnou z lehkomyšlnosti, povrchních zájmů, sobectví či jakýchkoliv podobných důvodů, které zpravidla značí jen povahovou nezralost a nevyspělost.

Na stabilitu vztahů uvnitř rodiny působí vnější i vnitřní vlivy a činitelé.

V normální úplné rodině jsou potřeby dítěte (sociální učení, citová oblast, společenské zapojení, atd.) uspokojovány přirozeným a normálním soužitím.

Rodiče se nezabývají jen dítětem, ale i sami sebou, aby byli hodni nápodoby a ztotožňování se dítětem s nimi.

Rodiče zde vychovávají dítě k citlivosti a citovosti zejména tehdy, když oni sami k sobě se chovají citlivě a citově (bezprostředně a upřímně) a vzájemně si projevují mužskou a ženskou citovost.

Dítě poznává nejen vztah matky a otce k sobě, ale i vztah těchto dvou blízkých osob k sobě navzájem. Je to vlastně podmínka k tomu, aby si mohlo *uvědomit svou vlastní osobu, své vlastní já*. A od této doby se z hlediska přiměřené sociální stimulace stává nevýhodou, je-li dítě vychováváno pouze jedním rodičem (osamělá matka či otec) a to proto, že dítě tak má méně příležitostí poznávat různost mezilidských vztahů.

Za primární rodinné spojenectví je považován vztah mezi matkou a dítětem. Ten vzniká a stabilizuje se už v době těhotenství. Má k dítěti nepoměrně přirozenější cestu než otec. Žena se s dítětem seznamuje už v době těhotenství a postupně a velmi intimně. Původní biologické pouto se pak přetváří v pouto psychologické, které trvá celý život. Utváření správného vztahu k těhotenství je tak významným stupněm psychosexuální výchovy.

Nejvýznamnější rodinnou aliancí je spojenectví dítěte a rodiče stejného pohlaví (aliance rodová) kde se dítě učí nápodobou (identifikuje se s rodiči), díky níž se učí nejen základům své sexuální role, ale rozvíjí také svůj intelekt, osvojuje si dovednost regulovat emoce, učí se sociální inteligenci i morálnímu citění.

Děti věnují do konce prvního roku svého života více pozornosti matkám, ale po dovršení tohoto věku také ony věnují více spontánní pozornosti rodiči stejného pohlaví (pouze když má strach dá dítě přednost matce).

A funkce otce se dnes také výrazně změnila (více než u matek). Otcové si dnes nepoměrně více s dětmi užijí. Působení otce je zaměřeno více do rodiny než mimo ni (rodina již dnes není ohrožena zvnějška, ale zejména zevnitř – nedorozumění, nedostatek lásky a ohledu jednoho k druhému). Otec je dnes mnohem více vychovatelem než kdy předtím. Nemá tolik práce s obživou rodiny, ale zato má nepoměrně náročnější úkoly v oblasti psychologické.

Přítomnost otce v rodině snižuje riziko kriminálního chování chlapců v dospívání, zlepšuje školní výsledky synů a dcer.

Přítomnost sourozence nebo sourozenců v rodině je považováno jako pozitivní socializační činitel, pokud jde o zdravé, dobře komunikující a působící jedince.

Úplnost rodiny sama o sobě však není žádnou zárukou štěstí a výchovného úspěchu. Znamená to jen výhodnější výchovnou situaci nebo poněkud lepší výchovné předpoklady (Matějček, 1989).

Ohroženy jsou děti vyrůstající v rodinách jen formálně udržovaných, ale vnitřně rozpadlých, děti v rodinách jen konzumně zaměřených, děti nežádoucí a odmítané, odkázané na x-tý žebříček hodnot svých rodičů – a patrně děti žijící jen s jedním z rodičů místo se dvěma.

Jestliže se v úplné rodině nedostává dítěti dost podnětů, citové odezvy, pochopení a příkladů od jednoho, je dobře možné, že najde přirozenou náhradu u druhého. V případě samotného rodiče tato možnost odpadá.

Bylo zde již hovořeno o výchovných komplikacích. Nebezpečí těchto komplikací samozřejmě hrozí i v úplné rodině, a proto také platí, že tato nebezpečí jsou tím větší, čím je méně možností k nápravě v samotné rodině.

2.2 Rodina neúplná

Hlavou neúplné rodiny se převážně stává matka, a tedy i v intimním rodinném životě jediným rozhodujícím činitelem a vychovatelem dítěte či dětí je opět žena. Tím je dále oslabována příprava dítěte na budoucí vlastní rodičovství.

V této rodině zůstává s dítětem či dětmi jen jeden z rodičů, přičemž ten druhý chybí. Pokládá se tak za ní rodina, kterou tvoří jeden z rodičů alespoň s jedním dítětem.

Situace dítěte vyrůstajícího v této rodině je svým způsobem zvláštní, náročná, někdy ohrožující a někdy i nebezpečná.

Toto nebezpečí může, ale také nemusí být uskutečněno. To závisí na mnoha faktorech. Jedním z nich jsou *psychologické činitele* – tzn. kdo chybí v rodině a jak dlouho, od kterého věku dítěte, jak je nahrazován, jaká byla osobnost onoho ztraceného rodiče a jaká je osobnost toho zbývajícího a hlavně jaká je osobnost dítěte, jaký je sociální kontext či pozadí, na kterém život neúplné rodiny probíhá apod. Dalším důležitým činitelem je *příčina neúplnosti* (rozvod, úmrtí, svobodná matka atd.) a *příčina této příčiny* (jiný význam má např. smrt otce nešťastnou náhodou a smrt sebevraždou, rozvod pro vzájemné odcizení a rozvod po odcizení jen jednoho z manželů apod.)

2.2.1 Příčiny neúplnosti rodiny

2.2.1.1 Rozvod

Předrozvodové klima je charakteristické agresivitou a napětím, což samozřejmě děti vnímají. Navíc ve většině rodin probíhá boj o dítě, s nímž každý z dospělých se pokouší uzavřít koalici proti druhému. Takovým způsobem pak dochází k velkým výchovným chybám, navíc je dítě stavěno do pozice rozhodčího a je také odsuzováno k vyslechnutí pomluv střídavě na oba rodiče. Výsledkem pak není, jak se rodiče milně domnívají, přilnutí dítěte k jednomu z nich, ale ztráta úcty k oběma a rozčarování dítěte o světě dospělých.

O děti se po rozvodu z převážné většiny u nás stará matka a jen v nepatrném množství případů vzniká neúplná rodina s otcem. Totéž platí o rodinách nerozvedených, kde však jeden z rodičů v domácnosti nebydlí. Zde je pak možné spatřovat určité možné nebezpečí pro vývoj dítěte, a to je ztráta otcovského činitele ve výchově.

Psychické reakce dítěte na rozvod bývají často skryté, ale ne méně závažné než u dospělých. Děti mívají po rozvodu rodičů pocity zavržení, trpí depresemi, upadají do zmatku, vytvářejí si hypotézy vysvětlující rozpad manželství rodičů, nekriticky se staví po bok jednomu z rodičů a k druhému zaujímají nepřátelský postoj.

Dítě snáze přijme úmrtí jednoho z rodičů než jeho odchod jako následek rozvodu. Ke smrti se totiž neváží pocity viny, zatímco v druhém případě vždy existuje prostor, aby se dítě mohlo obviňovat za to, co se stalo.

2.2.1.2 Úmrtí

Dítě se přizpůsobuje okolnostem života svým dětským způsobem a docela jinak, než dospělí očekávají. S takovými tragickými událostmi se vyrovnává zpravidla daleko lépe a rychleji než dospělí. O následcích rozhoduje až to co následuje potom. Jestliže má dítě i potom ve svém prostředí dost životní jistoty, jestliže může samo sebe pozitivně přijímat a pokud má i výhled do budoucna otevřený, jeho další psychický vývoj by neměl být vážněji ohrožen. Dítě si zpravidla ztrátu uvědomuje teprve postupně, takže bezprostřední prožitek smutku bývá u nich obvykle méně intenzivní než u dospělých. Jejich méně vyspělá psychika není v tomto případě křehčí, ale plastičtější, přizpůsobivější a odolnější a je schopna rychleji ztrátu přijmout a rychleji se z ní vzpamatovat.

Zásady (Matějček 2000):

1. Upřímnost a otevřenost.
2. dítě by mělo prožívat smutek v rodinné atmosféře bezpečí a citové jistoty.
3. nesnažit se dítě ihned nějak rozveselit, opatřovat mu nějaká rozptýlení, nutit je do zábavy apod. Na jeho otázky odpovídat šetrně ale pravdivě.
4. děti se s tragickými událostmi vyrovnávají lépe, než si dospělí představují.

2.2.1.3 Svobodné či osamělé matky

Matky strádají osamělostí a tíží je odmítavý postoj otce dítěte. Muž chybí nejen matce ale i dítěti. Chlapec nemá mužský vzor, který potřebuje tím víc, čím více se blíží pubertě. Otec je vzor nejen tím, co sám dělá, je i vzorem spolupráce (pokud opravdu s matkou spolupracuje). Je důležitý i pro dceru.

Dá se předpokládat, že dítě této matky, bude mít více problémů s navazováním partnerského vztahu a s rodinným soužitím.

Výchova je za takových okolností náročnější a přináší určitá nebezpečí.

Matka by měla lépe rozumět svému postavení, své výchovatelské situaci, potřebám svého dítěte a uvědomit si cíle, ke kterým chce dítě dovést, i nebezpečí, která se přitom naskýtají.

4 okruhy potřeb, které musí být dobře uspokojeny (Matějček, 1989), aby se dítě po duševní stránce mohlo vyvíjet zdravě a aby se mohlo dobře zapojit do své společnosti. V neúplné rodině je třeba více uvědomění a více zaměřeného úsilí na:

□ *osamělá matka může být příliš pracovně vytížena nebo zaujata* jinými osobními problémy. Pak by se mohlo stát, že dítěti se bude méně věnovat a že ho bude svým způsobem zanedbávat. Má méně možností rozdělit se s někým jiným o svou práci i o své radosti a starosti.

□ *potřeby sociálního učení* – osamělá matka nemusí být v tak velké nevýhodě. Učí své dítě od prvních dnů života tímž přirozeným způsobem jako každá jiná matka.

□ *potřeby v oblasti citové* – ani zde není osamělá matka ve zvláštní nevýhodě. Není důvodu, proč by se citový vztah dítěte k ní se vším blahodárným, co s sebou přináší, neměl vytvořit tak, jak se vytváří u jiných dětí.

□ *potřeby společenského zapojení dítěte* – zde jsou děti osamělých matek v nevýhodě, zvláště když role vlastního otce, kterého třeba neměly příležitost ani poznat, nebyla nahrazena jinou vhodnou osobou.

Je zde nutné brát v úvahu **věk** dítěte (v každém vývojovém období potřebuje dítě i matka poněkud jiný druh pochopení, pomoci a vedení) a další komplikující činitel **pohlaví** dítěte (jiné nároky přináší život se samotnou matkou děvčeti a jiné chlapci) – Chlapci jsou v tomto směru citlivější, vnímavější a také zranitelnější než dívky. Dívky jsou zpravidla společensky přizpůsobivější a výchovných obtíží bývá u nich méně. Avšak i u nich někdy lze pozorovat, že jim v otcí chybí osoba, k níž by mohly prožít vztah nezávazného citového obdivu a podle níž by si mohly vytvářet představu o svém příštím životním partnerovi.

A tak chlapcům i děvčatům vyrůstajícím jen s matkami hrozí nebezpečí, že by mohli zůstat příliš dlouho citově nezralými.

Dále osamělé matky (Matějček, 1989):

1. Dítě už pouhou svou přítomností připomíná matce osudný citový nezdár a v tom případě může být postoj matky k dítěti nepřátelský nebo zavrhuující, i když navenek je to maskováno horlivou snahou dítě řádně a přísně vychovat a matka si toho sama kolikrát není ani vědoma.
2. Vidí v dítěti všechno (to jediné), co jí po všem životním zklamání na světě zbylo. Úzkostně si pak to své jediné citové útočiště chrání a zapomíná, že dítě je samostatným lidským jedincem.
3. Matky činí z dítěte spíše nástroj než cíl svého snažení. Určují mu, aby splnilo, co jim se v životě nepodařilo.
4. Jindy zase lze pozorovat přepjatou kontrolu všech vztahů, které dítě touží navázat mimo domov, a krajní podezíravost vůči všem jeho známostem.

2.2.1.4 Osamělý otec

Platí pro něj stejná úskalí jako pro osamělou matku, jenomže míra uvedených nebezpečí je zde ještě zesílena, a to už jen proto, že u muže chybí dostatek biologického soužití s dítětem.

Neúplná rodina (zejména rodina bez otce) se statisticky významně častěji vyskytuje jako charakteristika rodinného zázemí u delikventních osob. V souvislosti s tím se znovu upozorňuje na význam otcovského vzoru a otcovské autority.

Některé prameny uvádějí, že se objevuje až 5x větší počet delikventů v rodinách, kde chyběl otec, ve srovnání s rodinami, kde chyběla matka. Dítě vyrůstající bez otce postrádá důležitý vzor mužnosti, kázně, pořádku a ochrany, který otec za normálních podmínek ztělesňuje. Ještě závažnější však může být nedostatek jistoty a stability dítěte, týkající se jeho společenského začlenění.

Prokázala se i významná spojitost mezi neúplnou rodinou, z níž dítě pochází, a zločinností mladistvých a zvláště toxikomanií. A zde se opět jeví ztráta otce jako rozhodující.

Je však ale nutno říci, že více mladistvých zločinců a toxikomanů pochází z rodin úplných, ale vnitřně nešťastných apod.

Na pozadí těchto poznatků se rodina rozpadlá nebo neúplná nutně jeví jako *společenství problematické*. Má totiž těžší situaci, má-li plnit výše uvedené základní funkce rodiny.

2.3 Rodina náhradní (náhradní rodinná péče)

Náhradní rodinná péče je tím úspěšnější, čím více napodobuje podmínky v úplné rodině.

6 forem náhradní rodinné i nerodinné péče (Matějček, Dytrych 1997):

1. Adopce

2. Individuální pěstounská péče

3. Pěstounská péče ve zvláštních zařízeních – a) v rodinných

skupinách s otcem, matkou a osmi cizími dětmi

- b) v dětských

vesničkách s matkou a její pomocnicí („tetou“) a osmi cizími dětmi.

4. Dětské domovy – rodinného nebo bytového typu (dva nebo tři vychovatelé bydlí uvnitř ústavu se stálou skupinou dětí, různorodé co do pohlaví a věku, v jakési bytové jednotce.

5. Klasické dětské domovy – velké jídelny, jednotné zařízení, jednotné výchovné programy.

Má-li být dítě umístěno mimo vlastní rodinu, nejde už o nějaké administrativní poukazování, ale o práci odbornou a velice odpovědnou. Každá z uvedených forem náhradní péče má totiž něco specifického, žádná není zavrženíhodná a žádná není samospasitelná. Zkrátka jedna je výhodnější pro jedny děti a druhá pro jiné.

Individuální rozdíly mezi jednotlivými adoptivními rodinami, pěstounskými rodinami, výchovnými skupinami či celými ústavu mohou být veliké, takže mohou přesahovat rozdíly dané typem náhradní péče. Obecně však platí, že psychologických principů rodinné výchovy ubývá sestupnou řadou od adopce k dětským domovům, přičemž tyto charakteristiky jsou přítomny velkou většinou docela zřetelně ve všech formách pěstounské péče, ale nemohou se dobře uplatnit v jednotlivých typech péče ústavní.

2.3.1 Adopce

Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem původní rodinou (Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině).

Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti jako by byli jeho vlastní rodiče. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi.

Do společenství manželského páru přichází dítě, které nemá geneticky podmíněné vlastnosti po žádném z nich.

Nejlepší náhradou za vlastní rodinu je zase rodina a ze všech forem náhradní péče je adopce nejvýhodnější. Dítě, které vlastní rodiče ztratilo, potřebuje ke zdravému vývoji rodinné prostředí, které je naplněno láskou, vzájemnou důvěrou a úctou (Matějček, 1989).

Přesto má tento svazek některá nebezpečí: **a) Nevhodné prozrazení** – nejlepším zajištěním je pravda, ta je totiž základní podmínkou dobrého výchovného prostředí. Poněvadž u adoptovaných dětí, kterým byl jejich původ a fakt adopce doposud zatajen, se kolem 11. roku jejich věku velmi často stává, že samy objeví, že s nimi není něco v pořádku. Trpí přitom nejistotou a jejich vztah k adoptivním rodičům se dostává do krize, která může být mnohem nebezpečnější, než kdyby znaly pravdu od začátku. Proto se doporučuje, aby nejpozději v době předškolní vědělo, jak se věci mají. Do školy by rozhodně už mělo vcházet tak vyzbrojeno, aby je nikdo nemohl nějakým sdělením překvapit a zaskočit. Vyrůstá-li dítě od počátku s vědomím, že je sice nevlastní, ale že je milováno jako ostatní, mnoho nebezpečí nehrozí.

b) Nebezpečí ze strany dítěte – genetický základ dětí přicházejících do nových rodin není zpravidla vynikající, takže je třeba počítat spíše s podprůměrnou duševní výkonností a to výchovou opravdu změnit nelze.

c) Špatné návyky – které dítě získalo v dřívějším prostředí, zvláštní způsoby chování, nedostatek praktických znalostí a dovedností, to vše zmůže laskavá, cílevědomá a důsledná výchova docela dobře. Chce to jen mnoho trpělivosti a odhodlání.

d) Adoptivní rodiče sami – jsou neurotizováni dlouhým čekáním, jsou plni nejistoty, co jim dítě přinese. U jiných zase přehánějí nároky na dítě a nutí ho do výkonů, které jsou nad jeho síly. Někdy zase až příliš věří v dědičnost a již předem se děsí toho, co by dítě mohlo získat od svých nedobrych rodičů. A nakonec někdy se bojí dítě potrestat, aby se jim neodcizilo, a nebo naopak, nevědí jak dítě potrestat. Špatně to dopadá v těch případech, kdy si manželé osvojením dítěte řeší nějaký svůj problém, zkrátka, když je jim dítě prostředkem k něčemu jinému.

2.3.2 Individuální pěstounská péče

Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu (Zákon č. 94/1963 Sb. O rodině).

Zvláštní forma státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která dostatečně zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte.

Jde o svazek poněkud volnější než je osvojení. Manželé, kteří většinou už své děti mají, přijímají do péče jedno nebo více dětí „cizích“. Co se však týká porozumění dítěti a nároků na přizpůsobení výchovy jeho osobnosti, je situace prakticky stejná jako u adopce. I nevlastní rodiče či pěstouni mohou být dítěti vydatnějšími dárci citové jistoty, než ti, co je biologicky zplodili. Poněvadž to, co dělá vychovatele *osobou mateřskou*, je dáno jeho schopností být dítěti útočištěm před vším neznámým a nebezpečným, být prostředníkem mezi ním a tímto neznámým světem. Nejdříve přítomností fyzickou (svou náručí, podanou rukou, uklidňujícím či povzbudivým slovem) a později pak na dálku a zprostředkovaně tím, že jsou se svým dítětem v myšlenkách.

2.3.3 Pěstounská péče ve zvláštních zařízeních

Velké pěstounské rodiny s manželským párem a SOS dětské vesničky, kde je v čele rodiny sama matka s pomocnicí.

Při větším počtu dětí v takové rodině, je výchova zpravidla volnější a tolerance vůči osobitostem jednotlivých dětí zvýšená. Děti si pak své místo v rodině zpravidla snáze

najdou. Vydátnou výchovnou pomocí je tu obvykle i společenství „sourozenců“, kteří tu našli nový domov a rodinnou péči.)

2.3.4 Nevlastní matka nebo otec

Tato situace nastává, kdy po úmrtí nebo po rozvodu na místo vlastního rodiče nastoupí rodič nevlastní. Ten sice dítě nezná, ale zná alespoň jeho druhého vlastního rodiče a má k dítěti snazší cestu právě pomocí svého citového vztahu k němu. Už pro tento vztah k svému novému manželskému partnerovi jsou zpravidla silně motivováni i k tomu, aby se s dítětem sblížili, rozuměli mu a dobře je vychovávali. Nicméně určité komplikace jsou do takového svazku zabudovány a se zvýšenými psychickými nároky na nové vychovatele je nutné počítat.

2.3.5 Výchova u prarodičů

Dochází k tomu nejčastěji v případech, kdy vlastní rodiče (z jakéhokoliv důvodu) se nemohou o dítě sami postarat. Babička a dědeček znají alespoň jednoho z rodičů velmi důvěrně (od dětství). Ve svém vnoučeti vidí pokračování svého rodu a jsou tak silně motivováni k jeho řádné výchově. Nebezpečí je tu spíše v přemíře lásky a shovívavosti, než v jejím nedostatku.

Prarodičovské výchovné působení je tak považováno za doplňující a náhradní. I přes uvedená nebezpečí, v některých případech, jsou vlivy této výchovy příznivé a úspěšně nahrazují nebo doplňují působení chybějícího článku v rodině.

2.3.6 Dlouhé odloučení jednoho z vychovatelů

Situace, která vzniká ve vlastní rodině, kdy jeden z rodiny byl dlouho nepřítomen.

Jestliže vychovatel neměl možnost žít s dítětem a sledovat jeho vyspívání třeba i několik vývojových období, má přirozeně obtížnější cestu k porozumění jeho osobnosti a jeho potřebám. Často se stává, že dítě přijímá svého rodiče jako někoho cizího a tak se k němu i chová.

Nebezpečí spočívá v tom, že onen vlastní „cizinec“ se snaží co nejrychleji všechny bariéry překonat a dítěti se vnutit.

2.3.7 Dětské domovy, kojenecké ústavy a jiná zařízení

Není pochyb o tom, že i vychovatelé v nerodinných zařízeních mají svá trápení s dětmi, které zde pobývají. Jde však o problémy jiného druhu. Nejsou k dítěti bytostně citově vázáni, nepocítují v takové míře uspokojení z jejich úspěchů či zklamání nad jeho nedostatky a prohřešky.

Nemají rovněž ani zdaleka takovou touhu a snahu formovat jeho osobnost a ovlivňovat jeho osud podle své představy a podle svých ideálů, jak je tomu u rodičů vlastních či náhradních.

Paradoxně tedy ujdou některým nebezpečím, na druhé straně však jiná přivolávají. Z nich nejzávažnější je zřejmě nebezpečí psychické deprivace, tj. ochuzení dítěte právě o ty podněty, které mu přináší skutečné sdílení života s jeho vychovateli a jejich hluboká angažovanost na jeho osudu.

Děti, které vyrůstaly od malička v různých ústavech, lze rozlišit do několika typů postižení dítěte časným duševním strádáním, které se projevuje u každého dítěte různě:

1. *dítě sníží své nároky* na přívod podnětů (je apatické, pasivní, zaujaté jednoduchou hrou a v duševním vývoji zaostává).

2. *dítě s živějším temperamentem naopak v situaci ochuzení své nároky zvyšuje* (úporně se domáhá o přízeň dospělých, zvyká si na tresty – když nemůže dostat pohlazení tak alespoň pohlavek).

3. *dítě nedostatek citových a společenských podnětů vyrovnává* jakýmsi nezaměřeným, rozptýleným, společenským zájmem. Je stejně přítulné ke každé návštěvě, která do ústavu přijde. S každým se chce pomazlit. Nezná pevné, vřelé a výhradní pouto, které je mezi dítětem a rodiči, a které mu umožňuje odlišit jeho lidi od všech ostatních a cizích.

Všem těmto příznakům je společný hluboký pocit nejistoty a nedokonale nebo vadně vytvořené vědomí vlastní osoby, vlastního *já*.

2.4 Nemanželské páry

V dnešní době stále více vzrůstá počet rodin, kde není uzavřen sňatek. Pokud se týká výchovy, samotný obřad nemá na výchovu žádný vliv a platí zde všechno stejné, jako u rodin, kde bylo manželství uzavřeno. Totiž tam, kde je vztah mezi mužem a ženou hluboký a vstupují-li do něho oba se zdravými a zralými rodičovskými postoji, pak pro jejich děti není nijak podstatné, má-li tento svazek úřední potvrzení či nikoliv.

2.4.1 Rodinné prostředí

Podmínky rodinného prostředí

1. *Materiální*

2. *Psychologické* – těžiště rodinného prostředí a to nejen z hlediska působení na děti, ale především pro jejich vliv na ostatní stránky rodinného prostředí a na celkovou kvalitu.

3. *Kulturní* – na prvním místě je určitým ukazatelem dosažené vzdělání rodičů. Kulturní úroveň rodinného prostředí vyplývá především ze způsobu života rodiny.

Pedagogizace rodinného prostředí

Úroveň ve výchovných postupech rodičů nebo prarodičů. Budou-li rodiče respektovat při rodinné výchově svých dětí také výchovné záměry školy a dalších institucí, které na jejich děti působí, můžeme v tomto rodinném prostředí předpokládat dobrou úroveň jeho pedagogizace.

Znaky optimálního rodinného prostředí

1. *Vnitřní stabilita rodiny* – tu v rodině zajišťují zdravé, vyrovnané a stálé citové vztahy mezi jednotlivými členy, zejména mezi rodiči, dále pocit bezpečí před ohrožováním zvenčí, vnitřní pohoda a shoda, společné prožívání radostí a neúspěchů a vzájemná pomoc.

2. *Její nenarušená a přirozená struktura*

3. *Kulturní atmosféra*

4. *Civilizační standard*

2.4.2 Poruchy rodiny

To jsou situace, kdy rodina z nějakého důvodu a v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. Jde tedy o selhání některého nebo některých členů rodiny (z jakéhokoliv důvodu), které se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.

Poruchy mohou být vázány na jednu, několik nebo všechny základní funkce rodiny.

Porucha biologicko-reprodukční funkce

Když se v rodině z nejrůznějších důvodů nerodí děti nebo se rodí děti nějak poškozené

Porucha ekonomicko-zabezpečovací funkce

Je vždy podmíněna některými patologickými rysy osobnosti (mentální retardace rodičů, psychická anomálie, alkoholismus, delikvence rodičů apod.).

Porucha emocionální funkce

Zasahuje všechny ostatní sféry života uvnitř rodiny i v jejím vztahu ke společnosti.

Porucha socializačně výchovné funkce

A. Rodiče se nemohou starat o dítě – z důvodů přírodních podmínek a situací (katastrofy, znečištěné prostředí apod.), poruch fungování celé společnosti (války, hladomor, epidemie, nezaměstnanost), poruch fungování rodinného systému (velký počet dětí) a jedinců samých, členů rodiny (úmrtí, invalidita, nemoc).

B. Rodiče se nedovedou starat o dítě – důvody lze hledat především v rodinném systému a pak v jedincích samých. Buď jsou rodiče značně nezralí či velmi mladí nebo nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi (narození dítěte mimo manželství, handicapované dítě, rozvod jejich manželství a vztah k dítěti, přijetí dítěte do náhradní rodinné péče apod.).

C. Rodiče se nechtějí starat o dítě – příčinou je porucha osobnosti rodičů samých (disharmonický vývoj, nejrůznější typy psychopatií apod.). Rodiče zde selhávají v samé podstatě vztahu k dítěti, k sobě navzájem a tím také ke společnosti, jejím normám a hodnotám. Vývoj dítěte zde nebývá postižen jen v oblasti sociální, ale také v oblasti psychické a somatické.

Poruchy v péči o dítě mívají dvě extrémní polohy **1. Nadměrná péče** – rodiče se příliš starají o dítě. Důvodem je vychýlený postoj či stav rodičů v oblasti psychosociální (rodiče velmi staří, přepjatě ambiciózní apod.). Platí to i často u jedináčků.

2. Hostilní vztah rodičů k dítěti –

opačný problém, vedoucí k týrání, zneužívání až k fyzické likvidaci dětí. Důvodem bývá těžká psychopatologie rodičů. Život či alespoň zdravý vývoj dětí je trvale vážně ohrožen.

Péče o dítě

1. *Velmi dobrá* –vztah, kdy rodina náležitě zabezpečuje všechny nebo hlavní potřeby dítěte.
2. *Uspokojivá* – péče, v níž se objevují drobné chyby, ale vývoj dítěte jimi není narušen.
3. *Dostatečná* – péče, v níž se objevují podstatnější chyby (ne však trvalého rázu), které již zjevně poškozují vývoj dítěte.
4. *Špatná* – péče, která je spojena se závažnými chybami, které zjevně poškozují vývoj dítěte
5. *Velmi špatná nedostačující, traumatizující* – péče, v níž je řada hrubých, trvalých chyb, nedostatků až záměrných činů poškozujících dítě.

Zájem o dítě

Je to pozitivní vztah rodičů k dítěti především v oblasti emocionální.

1. *Zájem opravdový až uspokojující* – dobrý vztah rodičů k dětem.
2. *Zájem formální* – bez skutečného obsahu, navenek simulovaný jako opravdový.
3. *Zájem nadměrný* – rodiče do něj promítají své neadekvátní postoje a nároky na dítě, jež neodpovídají jeho potřebám.
4. *Zájem nedostatečný* – dítě je rodičům zcela lhostejné a nerespektují práva a potřeby dítěte.
5. *Vztah nenávistný* – projevuje se nepřátelskými postoji rodičů vůči dítěti, které poškozují dítě.

3 RODINNÁ VÝCHOVA

Hlavní dělení (Darák, 2004):

1. Rodinná výchova, která je realizovaná v konkrétní rodině.
2. Rodinná výchova jako jedno z krajních typů v pojetí sexuální výchovy.
3. Rodinná výchova jako jedna z forem výchovy.
4. Rodinná výchova jako vyučovací předmět.

V této práci se zejména zaměřím na bod č. 1., poněvadž výchova v rodině má zásadní význam na dítě již od jeho narození až do jeho dospělosti. A právě zde vznikají výchovným působením i budoucí delikventi. Delikventem se dítě nerodí, ale stává hlavně vlivem rodinné výchovy a prostředí v jakém vyrůstá. V jakém typu rodiny jsou pro jejich „vytvoření“ lepší či horší podmínky si následně ukážeme. Existuje mnoho typů rodin, záleží však také z jakého hlediska ji hodnotíme.

3.1 Výchova v rodině

Principy rodinné výchovy (Matějček, 1989)

1. *Vzájemné uspokojování psychických potřeb* – rodinu charakterizuje právě to, když vychovatelé uspokojují potřeby dítěte a soužitím s dítětem jsou současně uspokojovány jejich psychické potřeby.
2. *Trvalost a hloubka citových vztahů* – společná budoucnost je jednou z klíčových charakteristik rodinné výchovy.
3. *Prolínání soukromí*
4. *Poznávání sociálních vztahů* – v rodině dítě poznává funkci matky, otce, sourozenců, babičky, dědečka a dalších příbuzných. Poznává mužské a ženské role, poznává vztah matky k její matce a k manželově matce, poznává spoustu vztahů k lidem mimo rodinu. Poznává vztahy svých nejbližších k věcem, ke zvířatům, k práci, k myšlenkám, k ideálům.
5. *Soužití* – výchovnou technikou se rozumí především odborné zacházení s odměnami a tresty.

Výchova je tím účinnější, čím větší je relativní soulad jejich podmínek, cílů a prostředků.

Podmínky výchovy

Jsou dány celkovou dosaženou úrovní života a životního prostředí vychovatelů a vychovávaných.

Vnitřní - důležitou součástí jsou zděděné, vrozené a výchovou získané předpoklady.

Vnější – vycházejí z působení společenského a přírodního prostředí. Rozhodující význam je hlavně připisován činitelům společenského prostředí.

Společenské faktory ovlivňující výchovu (Střelec, 1992)

1. *Společenské mikroprostředí* – faktory, které bezprostředně a nejintenzivněji ovlivňují život dítěte (škola, sportovní sdružení, party a další neformální skupiny).

2. *Společenské mezoprostředí* – vytvářejí ho místní, oblastní, krajové zvláštnosti, vyplývající z působení městského nebo venkovského prostředí a konkrétních společenských a kulturních institucí. Patří sem i vliv sdělovacích prostředků (televize, rozhlas, tisk).

3. *Společenské makroprostředí* – je výsledkem působnosti společenských činitelů, politických, ekonomických a kulturních vlivů, které odrážejí skutečnost, v níž se nachází společnost v určité etapě vývoje.

Cíle výchovy

Měly by odrážet vědomě zvolené a reálné výchovné možnosti. S jejich stanovením bezprostředně souvisí s výběrem hodnot – mravní výchova dětí

- chápání dobra a zla
- co je správné a co ne
- vztah k lidem, k rodičům, kamarádům, společnosti
- vyrovnanost a hloubka citového života
- rozumový rozvoj, vědomosti dětí

- fyzická zdatnost, šikovnost, manuální zručnost
- dobré společenské vystupování
- zajištění co nejlepších podmínek pro své děti a rodinu
- uplatňování všech těchto zásad v životě atd.

Mezi cíly a prostředky výchovy je těsná vazba. Cíle jsou voleny podle prostředků (je nutné stanovovat cíle v rámci dostupných prostředků). Cíle, které nelze realizovat, jsou jen cíly podle názvu.

Metody a nástroje výchovné práce

1. *Metody slovního působení* – prosby, rady, doporučení, upozornění, připomenutí, nařízení, vysvětlování a přesvědčování (u těchto dvou metod je důležité respektování dosažené úrovně duševního rozvoje dítěte), rozhovory, diskuse atd.

2. *Metody cvičení a navykání* – jsou důležitými prostředky k osvojování (např. když se v rodině vytvářejí a upevňují základní hygienické, vzdělávací, kulturní, pracovní, sportovní a jiné návyky dětí).

3. *Metody hodnocení* – jsou velmi důležité při utváření postojů dětí k tomu, co je správné a co je nesprávné. Patří sem zejména metody povzbuzování a trestání /souhlas, pochvala, odměna --- nesouhlas, nespokojenost, domluva, napomenutí, odnětí výhod, ignorování, tělesný trest/. (Střelec, 1992)

Trest – aby měl výchovný účinek, musí dítě prožít pocit viny. Musí si být vědomo, že se nějak provinilo. Podstatou výchovného účinku trestu je dočasné přerušování citového pouta mezi dítětem a dospělým. Pak má následovat odpuštění, usmíření a návrat k bývalým vztahům. Pouto mezi dítětem a rodičem tak ještě prohloubí.

Tělesný trest – je problematickým prostředkem výchovy. Určité cíle se jím dosahují, ale produkují se jím i záporné vlastnosti dítěte.

Trestání zavrhováním a odmítáním lásky – účinky jsou ještě horší než negativní účinky fyzického trestu. V dítěti vznikají stavy úzkosti, upevňuje se v něm apatie a skleslost, pocit deprese anebo zpravidla později, v době dospívání, se dítě projevuje vůči svému okolí nepřátelsky a mstivě.

Odpuštění – není odměna, ale je to osvobození od napětí z prožité viny, od napětí z očekávaného nebo už prožitého trestu. Je to akt smíření. Nikdy nic neodpustit znamená jednat necitelně, nelidsky, nevychovně. To jen vytváří propast mezi dítětem a vychovatelem (rodičem). Avšak naopak, vždycky všechno a hned odpustit znamená ztrátu autority a možnost dítě vést.

Odměny – v rodině se dávají často bez zásluhy, pro radost z radosti toho druhého. Patří sem i pochvala.

Pochvala – těch není nikdy dost. Mají velký a pozitivní vliv na psychiku a posilování zdravého sebevědomí dětí i jejich další motivaci. Platí nepsané pravidlo, že pochval či jiných odměn má být několikanásobně více než trestů (pokud je nutné vůbec tresty ukládat).

Autorita rodičů – výrazně ovlivňuje výchovný efekt ostatních metod a prostředků používaných při výchově dětí. Jejím závažným předpokladem je jednotné působení obou rodičů.

Příklad rodičů – má velký význam už v počátečním období života dítěte, v době, kdy ještě nemá rozum pro svoje jednání. Jejich projevy se stávají dítěti vzorem pro jeho vlastní jednání. Dítě se pak chová podle rodičovského vzoru. Napodobuje rodiče stejného pohlaví (syn otce a dcera matku). Proces identifikace s rodičem probíhá však jednoduše jen tam, kde se dítě mohlo a chtělo s rodičovským vzorem ztotožnit. Nepřítomnost rodičovského vzoru znamená pro dítě vážný handicap, který vede až k deprivaci dítěte. Dítě se s laskavým a vstřícným rodičem ztotožní snadněji než s rodičem, který ho odmítá, trestá apod.

Denní řád – je důležitou součástí výchovného režimu dítěte – je tzv. zrcadlem jeho rodinné výchovy.

3.2 Výchovné vedení

Neboli způsoby výchovy, které používají rodiče při výchově svých dětí. Rozlišují se tyto druhy výchovného vedení (Matějček, 1997):

Hyperautoritativní – překračuje zdravé hranice převahy a nadřazenosti, jehož cílem je slepá poslušnost dítěte a mívá samozřejmě negativní následky. U některých vyvolává útlum, odevzdanost, pasivitu a často nejrůznější neurotické potíže. U jiných vyvolává odpor, vzpouru, schválnosti, pomstychtivé tendence. A nakonec, některé děti si hledají vlastní cestu jak se z tohoto sevření vyprostit. Výsledkem jsou podvody, úskoky, lži a tajné plány, předstíraná loajalita, což vede k zločinnosti ještě více než u těch předchozích.

Autoritativní – nemůže nikomu škodit, pokud toto vedení dává dítěti oporu a životní jistotu a zároveň dává jasné a dostatečně volné hranice jeho pudovým tendencím.

Liberální (volné) – Tam, kde si dítě může dělat co chce a v rodině neexistuje pro ně nějaký pochopitelný řád také platí, že není nikterak osvobozeno od toho, že se neustále musí k něčemu odhodlávat a pro něco rozhodovat. A pokud má v budoucnu něco volit, musí se zpravidla jiného vzdát. A to je pro mnohé děti taková zátěž (doposud na to nebyli zvyklí), že ji prostě neunesou a ocitají se ve stresu. Nakonec pak samy hledají pevný bod, o který by se mohly opřít. Najdou jej v tom, že budou své rodiče ovládat, avšak mohou najít oporu i ve společnosti, která je přijímá a vládne nad nimi, a která jim konečně dává pevné hranice a řád, v jehož mezích mohou své já uplatnit (parta, gang, mafie, sekta apod.).

Dnes lze často slyšet o **autoritativním, demokratickém a liberálním** výchovném vedení. Jsou vlastně totožné s výše uvedenými (hyperautoritativní = autoritativní, autoritativní = demokratický, liberální = liberální).

Zde je tedy odpověď na otázku, zda je lepší výchova přísná nebo volná. Krajnosti u obou nejsou vhodné v každém případě. Vychovatelské postoje, zásady, praktiky i cíle by se měly formovat tak, aby to odpovídalo osobnosti dítěte (tj. jeho temperamentu, inteligenci, nervovému systému, potřebám, zájmům, sklonům a charakteru).

Faktory ovlivňující utváření pozitivního myšlení (Pelikán, 2004)

1. *Rodinné prostředí* – chápající, citově bohaté prostředí důvěřující dítěti s odpovídajícími nároky. Vnímání toho, jak rodiče řeší své závažné životní situace v případě akceptace rodičů, je vnitřně dětmi přejímáno a stává se pro ně jistým vzorem. Ten je pak důležitější než slova, kterými se snaží kdokoli dítě ovlivnit.

2. *Škola* – vnitřně transformovaná s vnímajícími učiteli.

3. *Přátelské vztahy s druhými lidmi* – člověk se v určitém okruhu lidí cítí dobře, což mu pomáhá k pozitivnímu vnímání světa.
4. *Postupné integrované chápání světa* – jde o to pochopit, jaké je mé místo v tomto světě.
5. *Povzbuzení* – nároky na dítě je dobré pomalu stupňovat tak, aby splnění bylo v jeho silách. Pak může následovat pochvala, která posílí zdravé sebevědomí.
6. *Neúspěch* – musí se brát jen ten konkrétní případ, důležité je nezobecňovat a neztotožňovat s osobností. Z nepříznivých situací si vzít to pozitivní – určitou zkušenost.
7. *Najít si oblast, která člověku poskytuje dostatek příjemných zážitků*, což zpravidla bývá velmi individuální.
8. *Umění koncentrace* – jednou z příčin trémy žáků ve škole je právě neschopnost soustředění.

Kromě dědičných dispozic je velice významným faktorem ovlivňujícím celý další život člověka, jeho vlastní zkušenost. Výchova však musí umět nejen využívat dětské zkušenosti a respektovat jí, ale měla by přímo napomáhat vytváření nových, pozitivních zkušeností.

Sociální potřeby dítěte (Pelikán, 2004)

Potřeba uznání – dítě prožije situaci, ve které dosáhlo úspěchu

Potřeba citové odezvy – každé dítě potřebuje mít někoho, u něhož cítí zájem a lásku. Patří sem i **potřeba být vnímán**, poněvadž každý člověk se občas potřebuje svěřit tomu druhému.

Potřeba bezpečí – dítě by mělo v případě potřeby vědět kde najít ochranu a bezpečí.

Aby bylo možné na dítě přesvědčivě působit, nesmí být jednání rodičů (vychovatelů) v rozporu s jejich slovy.

Výchova by měla mít spíše charakter provázení dítěte začátkem života než mentorováním, poučováním a nabádáním. Nejblíže je tzv. humanistická výchova, jejímž základem je od malička děti učit toleranci k odlišnosti v prostředí neusilujícím o to, aby všichni a ve všem

byli stejní, ale naopak stimulujícím osobitost a individuální vývoj. *Je také nejlepší prevencí asociálního jednání a chování, včetně agresivního.*

Rodinné výchově je zpravidla přisuzován největší podíl na nedostacích, které se objevují v chování dětí ve škole i na veřejnosti.

3.3 Typy nesprávné výchovy

Při jejich dlouhodobém působení vedou k úchytkám osobnosti dítěte. Patří sem zejména tyto typy nesprávné výchovy (Střelec, 1992):

1. Výchovné působení s nadměrně hustou stimulací (podněcováním) – vede k přetížení dítěte. Při dlouhodobém působení vede k nesamostatnosti, zvýšené bojácnosti, k snížené sebedůvěře, neupřímnosti až k dětským neurózám.

2. Výchovné působení s vadnou stimulací – vede k závažným osobnostním odchylkám (dětí zhýčkané), které jsou provázeny poruchami sebecitu, snahou obviňovat okolí za vlastní neúspěchy a chyby. U dlouhodobého působení se lze u dětí setkat s projevy nepřiměřené uzavřenosti, zatrpklosti nebo naopak s výraznou agresivitou, zlostností, mstivostí a násilnictvím.

3. Výchovné působení s nadměrně řídkou stimulací – vede k zanedbanosti až zpustlosti dětí. Tyto děti tíhnou k agresivitě, dobrodružství, vulgárnosti, výstřelkům v odívání, v úpravě vlasů, v jednání a představám o své výjimečnosti (často se stávají členy extremistických skupin).

Týrání dítěte – jakákoliv interakce rodiče s dítětem, která poškozujee dítě vývojově, emočně nebo tělesně. (Míní se tím především jejich nepřiměřené fyzické trestání).

Zanedbání dítěte – rodičovská nešimavost vůči podstatným potřebám dítěte.

Obojí rodičovský postoj se někdy vyskytuje v téže rodině, u téhož rodiče. Je také často předáván z generace na generaci další. Rodiny zanedbávající a týrající děti mají společné rysy a tj. necitlivost k potřebám dítěte.

Nejčastějším psychologickým následkem týrání je *desorganizovaná vazba* mezi dítětem a rodičem. Dítě se chová v přítomnosti týrajícího rodiče chaoticky, protože rodič pro něj představuje jak zdroj jistoty a bezpečí, tak zdroj ohrožení.

Emoční zneužívání dítěte – bývá spojováno s výše uvedenými druhy týrání či zanedbávání dítěte, avšak může se vyskytovat i v rodinách, které se jinak na dítěti neproviňují. Je to trvale nepřátelský postoj rodiče k dítěti nebo naprostý emoční chlad, též jako využívání dítěte výhradně k plnění citových potřeb dospělého, který nebere v úvahu potřeby dítěte.

Zvláštním případem zneužívání dětí je *sexuální zneužívání dětí*. Většina sexuálně zneužívaných dětí má v dospělosti potíže s navazováním vztahů k opačnému pohlaví.

3.4 Další chyby v rodinné výchově

Nesoustavnost – střídání období zvýšeného zájmu o dítě s obdobími nezájmu.

Nejednotnost – způsobená rozdílnými názory obou rodičů, případně prarodičů a rodičů, rodičů a učitelů.

Nedůslednost a improvizace – ovlivněné nízkou informovaností rodičů o otázkách výchovy dětí a nedostačující pedagogicko-psychologickou způsobilostí k ní (např. rodiny, kde si její jednotliví členové činí na dítě výhradní právo a jeden na druhého žárlí). Důslednost neznamená totéž co přísnost. Má přinášet dítěti spolehlivou oporu v jeho vlastní cestě životem.

Nedostatek ohledu k individualitě dítěte – jeden z nejčastějších výchovných prohřešků, kterých se dopouštějí jinak dobří a spolehliví rodiče.

Protekcionismus – výchovný postoj označovaný také jako „ochranářství“. Rozlišují se tři typy (Helus, 1987): 1. *Ofenzivní protekcionismus rodičů* – vůči okolí útočný, bojovný až agresivní. Dítě díky němu ztrácí způsobilost vyrovnat se s těžkostmi, vzít na sebe zodpovědnost a spoléhá jen na rodiče, že vyřeší věci za něj. A posléze na to i hřeší, sklouzává k chytračení, lstivosti, vypočítavosti.

2. *Spolupřící protekcionismus rodičů* – rodiče neútočí, nejsou v prosazování zájmů dítěte a rodiny navenek aktivní. Neposkytují ochranu a zastání vůči

druhým, ale stahují se s dítětem do intimity rodiny, kde se s ním v jeho trápení solidarizují. Tento styl má zhoubné následky. Formuje v dítěti zatrpkllost, sklon přijímat složitější životní situace jako rány osudu, nevěřit v lidskou pomoc, solidaritu a dobrou vůli.

3. *Služebný protekcionismus rodičů* – rodiče nechávají iniciativu dítěti ve všem co chce a svou povinnost vidí především v tom, že mu slouží, vyhoví, že se podrobí a zařídí věci tak, aby bylo po jeho – obrácení rolí rodičů a dětí, vychovatelů a vychovávaných. Důsledkem je sobectví, svěhlavost, slabá vůle, neschopnost a nechuť přemáhat sám sebe ve jménu něčeho vyššího, slabá odolnost vůči zátěžím.

Izolování dítěte od okolí – stává se, že někteří rodiče chovají dítě v určité izolaci a zejména do dětské společnosti je nepouštějí. Jedni ze strachu, aby se jim neodcizilo, jiní proto, aby si neublížilo, někteří se obávají, že se jim dítě ve špatné společnosti zkazí. Je jasné, že toto není správný přístup, a svědčí to o tom, že rodiče svou vlastní roli vychovatelů nezvládli a že sami nejsou dost citově zralí. Zkrátka dětská společnost je vývojově nutná.

Mechanismus dvojí vazby – důsledky výchovného stylu, založeného na vnukání pocitů nedostatečnosti a zavrženíhodnosti, jsou pro vývoj dítěte velmi neblahé a naplňuje dítě ustavičným strachem a úzkostí. Tato výchova má zvláště negativní vliv na vývoj dítěte tehdy, je-li spojena s jeho zavlékáním do tzv. mechanismu dvojí vazby (ať dítě udělá cokoli, vždy je to celé nemorální, vždy je v tom nějaká špatnost, kterou si rodiče nezaslouží.). Dítě je tímto mechanismem morálně rozvráceno, poněvadž je mu znemožněno jakékoli východisko. Tím jsou kolikrát způsobeny i nejvážnější psychické poruchy (v nejlepším případě je z dítěte hluboce nešťastný a trvale poznamenaný člověk).

Osobnost rodičů samých – matka, otec a všichni ostatní, co mají do výchovy dítěte co mluvit, jsou každý samostatnou osobností s určitými názory a ideály, se svými poznatky a zkušenostmi a svými rodičovskými postoji (rodičovské postoje mají dlouhý vývoj. Začátek je ve vlastní rodině a ve zkušenosti dítěte s vlastními rodiči nebo s náhradními rodičovskými osobami – dítě totiž přijímá za „své“ lidi ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají). Nebezpečí je zde, když:

1. někdo z rodičů je pro rodičovství ještě nezralý a nevyspělý – když mu to zkrátka nic neříká (více se to týká otců než matek).

2. obtíže, které počáteční soužití s dítětem přináší, přerostou jednomu nebo oběma rodičům přes hlavu (důležité je proto najít způsob, jak se u dítěte vystřídat, jak si ulevit, jak si rozdělit práci).

3. si matka dítě v pravém slova smyslu přivlastní a ostatní členové rodiny, včetně otce, nemají šanci své výchovné názory nějak uplatnit a někdy i k dítěti se vůbec přiblížit (je to ženská forma rodičovské nezralosti je stejně nebezpečná jako ta mužská, ne-li víc).

Citové ochuzení – hrozí všude tam, kde je dítě v rodině na obtíž, kde mu lidé neprokazují lásku a zájem, a kde nemají ohledy k jeho individuálním potřebám. Hrozí i tam, kde je dítě v systému hodnot pro rodiče až kdesi hluboko za hodnotami vnějšího blahobytu. A nakonec i tam, kde je výchova v rodině sice rozumná, ale chladná, bez citu a sympatií.

Psychická, citová a sociální deprivace – je stav, který vzniká, nejsou-li po dlouhou dobu splňovány základní potřeby člověka. Je to zkrátka duševní strádání z nedostatku citových a společenských podnětů. Objevuje se zvláště u dětí vyrůstajících v prostředí, v němž je málo podnětů pro jejich duševní a společenský rozvoj nebo v některé z těchto oblastí výrazně strádají. Důsledkem toho je dílčí nebo celková zanedbanost dítěte, která může být provázena nežádoucími projevy v chování nebo dokonce delikvencí (provinilectvím) a kriminalitou (zločinností). (Matějček, 1989)

Deprivace z vnějších sociálně-ekonomických a kulturních příčin a deprivace z vnitřních (psychických) příčin – vnější i vnitřní okolnosti spolu často souvisejí a navzájem se podmiňují. Může to postihnout člověka v každém věku, ale v časném dětství, kdy se kladou základy pro vývoj lidské osobnosti, mohou být následky takového strádání zvláště závažné a nebezpečné (Matějček, 1989).

Dítě potřebuje lásku. To však neznamená rozněžněle ho hýčkat a rozmazlovat. Znamená to, že dítě má mít ve svém prvním společenství hluboký pocit jistoty, že někomu patří, kdo je neopustí, na koho se může spoléhat, kdo je prostě jeho.

Neschopnost spojení dvou tendencí – 1. *Co chtějí prosadit oni sami* (rodiče, vychovatelé, lidé starší, moudřejší atd.)

2. *Co chce a nechce dítě samo* (na co stačí nebo nestačí, po čem touží a čemu se brání, čím žije ze svých vlastních, nejhlubších tužeb).

Pokud tyto dvě základní tendence výchovy nebudou tvořivě spojeny, tak to vede buď k manipulaci s dítětem nebo k zvůli dětské žádostivosti (rodiče se jí ze slabosti podrobují a slouží opět na úkor dítěte. Společným rysem rodin, kde jsou rodiče zneužívány dětmi, jsou vysoce ochranné postoje matek k těmto dětem).

4 PORUCHY V CHOVÁNÍ A DELIKVENCE DĚTÍ A MLADISTVÝCH

Tradičně se soudí, že rodiny mladistvých delikventů jsou rodiny sociálně slabé, případně i rozpadlé. V posledních letech ale mladí delikventi pocházejí z dobře situovaných a na první pohled dobře funkčních rodin v mnohem větším počtu případů, než tomu bylo v minulosti.

Vysvětlení je asi takové, že ony dobře funkční rodiny delikventů mohou být funkční jen navenek a pod fasádou harmonie skrývat vážné vnitřní konflikty.

Avšak platí, že většina rodin delikventů je méně soudržných a atmosféra v nich je konfliktnější než v rodinách s normálně se vyvíjejícími dětmi.

Také se prokázalo, že mezi zloději-recidivisty bylo mnohonásobně více těch, kteří v časném dětství trpěli nedostatkem rodičovské péče, než ve skupině kontrolní, která vyrůstala ve zdravém rodinném prostředí. Mnozí provinilci se projevovali jako bezcitní psychopati. Nebyli schopni citové podněty přijímat a nedovedli je ovšem ani vracet.

Experimentování s nealkoholovými návykovými látkami dnes již vyzkoušela velká část mládeže. Do závislosti upadají zejména ti, kteří k ní mají konstituční náchylnost a kterým chybí dobré zázemí v rodině.

4.1 Poruchy chování

Takové jednání dětí, které kdyby se objevilo u mladistvých nebo dospělých, by už bylo hodnoceno jako přestoupení zákona a bylo by podle toho i náležitě trestáno.

Všechny mají něco společného. Jejich původ bývá někdy v samotném disharmonickém vývoji osobnosti dítěte, většinou však ve zvláštní nepříznivé souhře osobnostních rysů dítěte a výchovných vlivů v jeho prostředí.

Dalším společným rysem je, že tyto poruchy jsou vlastně asociálním jednáním a přivolávají tak pozornost i zákroky veřejných institucí (školy, policie, sociálních pracovníků, soudů atd.)

Lhani – nejmírnější forma nápadnosti v chování. Bývá součástí všech ostatních neblahých dětských projevů, které si označení z oblasti patologie už plně zasluhují. Lži tu bývají nejčastějším komplikujícím činitelem.

Krádeže – dítě krade peníze z různých důvodů doma, v partě, aby prožilo dobrodružství, aby se pomstilo atd. Tresty zde pomáhají jen tehdy, může-li se jimi napravit škoda a mohou-li z viníka sejmout vědomí viny.

Záškoláctví – začíná zpravidla jako impulzivní akt, ale může se prodloužit na řadu dní a týdnů. Motivací může být cokoliv (strach, pomsta, vyhnout se něčemu apod.). Pozor zde na okamžité tresty. Nejdříve je nutné pochopit současné psychické rozpoložení dítěte a pak rozebrat případ. Pomoc a náprava pak spočívá v odstranění příčin (dlouhodobý proces).

Útěky z domova – rodiče prožívají velmi těžce. V jednání dítěte totiž spatřují především akt svévole, která je zraňuje, projev nedůvěry či dokonce pohrdání jejich péčí a láskou. Jsou útěky impulzivní (zkratové) a připravované (plánované). V případě impulzivního útěku je postup nápravy stejný jako u záškoláctví. Co se týká útěku plánovaného, doporučuje se vždy se obrátit na poradenskou službu psychologickou nebo psychiatrickou, pokud tuto službu už nepřizval soud, policie či jiná instituce státní správy.

Toulky – jako samostatná forma asociálního chování mívají v pozadí i hlubší psychopatologii z okruhu disharmonického vývoje osobnosti nebo psychotických onemocnění.

4.2 Sociálně patologické jevy v rodině

V posledních letech se velmi rozšířily některé negativní návyky, které ohrožují tělesné i duševní zdraví a to zvláště dětí a dospívajících. Mezi tyto návyky patří kouření, alkohol a drogy, ale také patologické hráčství, vytváření zvláštních skupin (jejichž program je v podstatě antisociální a často překračuje hranice kriminality) apod. Existují však ještě jiné problémy, které jsou s nimi spojeny.

Věk, kdy dítě začne kouřit, pít alkohol nebo zkoušet drogy, se neustále snižuje.

Sociálně patologický jev – takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržíváním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, chování a jednání, které vede k poškozování zdraví jedince, prostředí ve kterém žije a pracuje, a ve svém důsledku pak k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám a deformacím.

Agrese a agresivita

Agrese

Útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu nebo předmět.

Existuje několik teorií, které vysvětlují její příčinu vzniku. Nejčastější příčinou vzniku agrese je udávána *frustrace*. Jiná teorie vychází z toho, že příčinou vzniku je konflikt různých pudů. Další teorie uvádí, že příčinou vzniku je *sociální vliv* (každý člověk je členem mnoha soc. skupin, kde existují vztahy, chování atd.) a *sociální učení* (každý člověk si učením osvojuje různé mechanismy chování). Pak je tu ještě teorie, která udává jako příčinu agrese *instinktivní chování*. A v neposlední řadě také teorie týkající se genetiky – nadbytečné chromozomy XaY.

Stupně agrese: 1. probíhá pouze v myšlení, bez vnějších projevů (mimika apod.)

2. verbální projev navenek – nadávky, výrazy apod.

3. destrukce a ničení předmětům

4. fyzické napadení osoby

Rozlišují se také různé druhy agrese (její rozdělení se liší zejména podle toho, na co je agrese zaměřená).

Agresivní chování u dětí – 1. Mnohdy vzniká jen proto, že děti nemají dost možností svou energii patřičným způsobem odreagovat.

- 2. Druhý zdroj (méně častý ale závažnější a nepříjemnější) – úzkost, stres, nejistota dítěte. Jejich obranou je útok. Kdekoliv cítí, že by je někdo mohl ohrozit, vrhají se do útoku a pak v zuřivosti bijí třeba hlava nehlava.

- 3. Třetí zdroj (skrytější a společensky závažnější než oba předchozí) – citové neuspokojení dítěte, citová deprivace, která vyvolává tendenci k náhradnímu uspokojení, a to zpravidla na vývojově nižší úrovni. Nachází uspokojení např. v přejídání, zaměřují se jen na sebe, bez výběru a rozlišení působí někomu bolest (týrají děti nebo zvířata), dovedou ublížit slovem i činem s pocitem vnitřního uspokojení.

Agresivita

Tendence jedince k útočnému, nepřátelskému chování vůči okolí i sobě samému. Může vzniknout ze zklamání nebo z frustrace, na rozdíl od přirozené agresivity, která nenese emocionální náboj.

Šikana

Jde o zlomyslné obtěžování, pronásledování, týrání a napadání, které může mít bezpočet forem a podob. Jde tedy o opakované ubližování, které je uskutečňováno bez ohledu na věk, pohlaví, povolání apod.

Je to forma patologického chování obsahující prvky agrese a manipulace, přičemž se jedná o nepoměr sil a samoučelnost převahy agresora nad obětí.

Není zpravidla vztahem mezi jednotlivci, ale její vznik je chápán jako důsledek poruch vztahů ve skupině, jako porucha skupinové dynamiky.

Důvody jejího vzniku mohou být různé. Nejčastějším motivem bývá vnitřní konflikt, příp. vlastní traumatizující zkušenost s násilím mezi lidmi, ale také krutost, radost z ubližování druhým, morální slepota. Dalšími důvody bývají citové strádání v dětství (deprivace). Chyby ve výchově, specifické sociální vzory chování a výchova, nuda, zvědavost, různé formy sociopatie, psychopatie, agresivní sklony, vzrušení.

Existují však ještě příčiny, které zvyšují pravděpodobnost rozvoje šikany. Jsou to zejména – osobnostní charakteristiky protagonistů šikany, prostředí, nedostatky v organizaci a řízení či vedení skupiny, deformace představ členů skupiny o naplnění rolí, osobnost vedoucího skupiny, styl vedení, společnost, rodina.

Má 5 vývojových stupňů: 1. **Ostrakismus** – mírné, převážně psychické formy násilí.

2. tvrdší fyzická agrese a manipulace, stoupaní napětí.

3. utváření a seskupování agresivních asociálních jedinců, tzv. **jádra**, kteří násilí používají k uspokojování svých potřeb.

4. převažující vliv podskupiny agresorů, jejichž normy jsou ostatními přejímány a stávají se nepsaným zákonem. Nerespektování společenských norem, změna chování uvnitř skupiny.

5. **Totalita** – dokonalá šikana, naprosté přijetí norem agresorů a nastolení totalitní ideologie šikanování tzv. *stádia vykořisťování*, přísné rozdělení skupiny na agresory a oběti.

Specifickou formou šikany je **týrání, zanedbávání** (tělesné, psychické) a **sexuální zneužívání** dítěte o kterých již bylo zmíněno výše. U sexuálního násilí je velká pravděpodobnost vzniku *posttraumatické stresové poruchy*.

Extremismus

Nejrůznější projevy, jako je rasismus, nacionalismus, fašismus, antisemitismus, náboženský fanatismus apod.

Patří sem i činnosti sekt.

Sekta je skupina vydělující se z nějakého celku (ne nutně náboženského). Jejími členy se stávají zejména ti, kteří hledají své zázemí, které nedokáží naplnit jinde a jinak.

4.3 Návykové a impulzivní poruchy

Pyromanie

Toto chování je provázeno pocíty vzrůstajícího napětí před činem a pocíty intenzivního vzrušení a uspokojení bezprostředně po činu. (opakované pokusy nebo zakládání požárů bez zřejmé motivace a trvalé zaujetí předměty, které se vztahují k ohni a k hoření, ale i k dalším okolnostem požárů – hasící stříkačky, zvuky sirén apod.).

Vzniká v souvislosti se sexualitou, pocity méněcennosti, tendencí k sebezničení a nevědomou nenávisť k některému z rodičů.

Patologické kradení (kleptomanie)

Opakovaná neschopnost odolat impulsům k ukradení věcí, které člověk nepotřebuje, která postrádá motivaci k tomuto jednání zaměřenou např. na zisk nebo prospěch pro sebe nebo jinou osobu.

Jejími doprovodnými projevy jsou narůstající napětí před činem a pocity uvolnění a uspokojení bezprostředně po činu.

Vzniká jako reakce na odmítání okolím, reakce na citovou deprivaci v dětství.

Trichotilomanie

Vytrhávání vlasů pod vlivem impulsivního chování. Není způsobeno bludy nebo halucinacemi.

Nejčastěji vzniká v dětství a adolescenci – rodinná patologie.

Interminentní explozivní porucha

Epizodická ztráta kontroly agresivních impulsů, které vedou k závažným trestným činům na životu nebo na majetku. Má podobu zvláštní agrese projevující se prudkým a neočekávaným rozvojem při slabé kontrole emocí nebo vzteku (zkratkovité, nechtěné, neúmyslné jednání na základě impulsu, nutkavosti nebo neovládavého vzteku). Pak přichází lítost, pocit viny, jehož následky si jedinec nese po celý život.

Příčina vzniku se předpokládá poruchy činnosti CNS, neurologické poruchy.

Vyskytuje se nejčastěji mezi 20-30 lety věku a v průběhu života si zachovává stálou intenzitu.

Patologické hráčství (gamblerství)

Patří k návykovým chorobám a je považováno za duševní poruchu.

Jde o časté, opakované epizody hráčství, které dominují v životě jedince a vedou k poškození sociálních, pracovních, materiálních a rodinných hodnot a k zadlužení. Jde o poruchu chování, kdy se potěšení ze hry postupně mění v nezvladatelnou vášeň a také nezvládnutý životní styl. Hráč přestává vnímat své okolí, prostředí herny ho silně přitahuje a nastupuje pocit euforie umocněný vlastní hrou.

Příčinou vzniku je vliv rodiny a raného dětství, osobnostní dispozice (defektní sebehodnocení, pochybnosti o sobě samém, nejistota, narušení mezilidských vztahů, nedostatek vlastní odpovědnosti atd.) a dále zvědavost, osamělost, defektní rodinná výchova, vliv party.

Stádia patologického hráče: **1. Fáze výher** – hra je příležitostná, hráč vyhrává a propadá neumírněnému optimismu a vzrušení ze hry.

2. Fáze ztrát – již se jedná o vznik patologického hráčství.

Hráč je zcela zaujat hrou (fyzicky i v myšlenkách), hra se dostává na první místo v jeho životě. Období proher- hráč se snaží získat peníze zpět (rozprodává věci, půjčuje si, podepisuje směnky apod.), není schopen řešit problémy.

3. Fáze zoufalství – hráč je stále více pohlcován hrou a zvyšuje sázky, je ochoten pořizovat si peníze za každou cenu. Dochází k odcizení od rodiny, ke ztrátě přátel, k osamělosti, prožitkům viny a panice. Hráč trpí fyzicky i psychicky, zanedbává výživu a spánek, objevují se deprese atd. Je schopen spáchat i závažné trestné činy.

4.4 Drogové závislosti

Drogová závislost

Duševní stav periodické nebo chronické intoxikace, která škodí jedinci i společnosti, vyvoláván opakovaným užíváním drogy přírodní nebo syntetické. Jinak lze také říci, že jde o zvláštní patologický vztah mezi organismem a látkou (drogou), vznikající opakovaným užitím látky, který posléze vede k periodicky se opakující intoxikaci spojené se silnou touhou až nutkáním opakovaně látku užívat.

Syndrom závislosti

- a) silná touha nebo pocit puzení užívat látku
- b) potíže v kontrole užívání látky, a to pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky
- c) somatický (tělesný) odvykací stav při absenci látky (abst'ák)
- d) zvyšující se tolerance (vyšší a vyšší dávky, aby bylo dosaženo stejného účinku původně vyvolaného nižšími dávkami)
- e) postupné zanedbávání zájmů ve prospěch užívané látky (zvýšené množství času k získání, užívání látky, zotavení z jejího účinku)
- f) pokračování v užívání látky přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků

Definitivní diagnóza závislosti se stanovuje tehdy, pokud se během 1 měsíce objeví alespoň 3 tyto příznaky.

Návyk

Představuje splnění kritérií drogové závislosti avšak bez dostavení abstinenciho syndromu.

Abstinenciho syndrom

Soubor symptomů, (tj. příznaků), které se dostavují po vysazení drogy. U různých drog, příp. u různých lidí, bývají zastoupeny různě.

Droga

Jakákoliv látka, která jestliže je vpravena do organismu, může pozměnit jeho jednu nebo více funkcí.

Měkké drogy

Drogy, které mají jen mírně aktivizující a zároveň utěšující účinek na duševní rozpoložení (marihuana, hašiš, atd.). Jsou méně návykové a lidskému zdraví méně škodlivé.

Tvrdé drogy

Působí prudce, rychle a explozivně na duševní rozpoložení. Jsou velmi návykové a lidskému zdraví velmi škodlivé (pervitin, heroin, kokain, LSD, extáze, atd.).

Fyzická závislost

Stav organismu vzniklý zpravidla dlouhodobým užíváním drogy. Při vysazení drogy se dostavuje výskyt abstinčních příznaků. Tato skutečnost je způsobena tím, že organismus si drogu zabudoval do svého metabolismu. Znamená to tedy, že v případě, kdy nemá takovou látku k dispozici, protože není v organismu přítomna, nemohou jeho metabolické procesy normálním způsobem probíhat.

Psychická závislost

Psychický stav vyvolaný podáváním drogy, který se projevuje různým stupněm přání drogu užívat. Tento stav se projevuje v případě jejího nedostatku jako úzkost, vyvolaná neodolatelnou touhou po droze, a to i v případě, kdy člověk vědomě drogu užít nechce. Její rozvoj podporuje:

- a) prožitek
- b) tvar a barva farmaky
- c) okolnost
- d) rituál, který je jeho účastníkům příjemný
- e) zaměstnání, které umožňuje styk člověka s drogou

Akutní intoxikace

Přechodný stav po aplikaci alkoholu či jiné psychoaktivní látky, který vede k poruchám vědomí, poznávání, vnímání, emotivity nebo chování. Závisí na výši dávky. Může být nekomplikovaná, s traumatem, s deliriem, jinými zdravotními komplikacemi.

Nyní si obecně připomeneme jednotlivé druhy závislostí a účinky jednotlivých látek. Jde skutečně jen o obecné poznatky. K podrobnějšímu studiu doporučuji literaturu autorů Nešpora, Csémyho, Borníka, Presla, Mečíře a Skály.

Nikotinismus

Kuřáctví je jedním ze závažných celosvětových problémů naší doby, i když je jeho škodlivost pro lidské zdraví jasně prokázána.

Jde o drogu nejbenevolentněji tolerovanou. Kouření je naučené chování. Toto chování si člověk osvojuje pomalu, většinou několik měsíců či dokonce let.

Věková hranice, kdy již děti začínají kouřit, se stále snižuje. Setkal jsem se několikrát s mladistvými, kteří udávali, že začali v 5-ti či 6-ti letech a ve svých 12-ti letech jsou již závislími a pravidelnými kuřáky 20-ti i více cigaret.

Tabákový kouř tvoří tisíce chemických látek (dehty, oxid uhelnatý, arsenik, formaldehyd aj.), ale pouze jedna z nich – nikotin – je návyková. Dalších 60-100 má karcinogenní (rakovinotvorné) účinky.

Při odvykacím stavu se dostavuje fyzická i psychická závislost, rozladěnost, neklid, nesoustředěnost, nervozita.

Rizika při dlouhodobém užívání jsou zejména onemocnění dýchacího systému, srdeční nemoci, onemocnění tepen dolních končetin a celkový pokles tělesné výkonnosti.

Alkoholismus

Alkohol společně s cigaretami patří v naší současné společnosti k těm návykovým látkám, které jsou velmi tolerované.

Alkoholismus je choroba vznikající v důsledku opakovaného, častého a nadměrného požívání alkoholu. Vzniká chorobný návyk, ztráta kontroly nad pitím, poruchy tělesného a duševního zdraví, mezilidských vztahů, osobnosti, psychotické, neschopnost dlouhodobě abstinovat.

Má 4 vývojová stádia: 1. Počáteční (iniciální)

2. Varovné (prodromální) – k psychické závislosti se začíná přidružovat fyzická závislost, roste tolerance.

3. Kritické (krucióální) – tolerance ještě roste, alkohol se stal součástí základních metabolických procesů a změnila se reakce organismu na jeho určitou dávku. Začínají se stupňovat sociální konflikty a problémy.

4. Konečné (terminální) – jedinec je téměř stále opilý, častěji se objevují poruchy paměti, objevují se poškození orgánů a duševní poruchy, tolerance organismu se snižuje (k opilosti stačí jen malé množství alkoholu), osobní a sociální devastace je stále zjevnější.

Hlavní rizika při dlouhodobém užívání jsou zvýšený výskyt tělesných nemocí a zhoubných nádorů, duševní poruchy (alkoholická psychóza apod.) ale také častější úrazy a dopravní nehody.

Závislost na alkoholu je u dětí do pěti let prakticky zcela vyloučena a u dětí starších jen zcela výjimečná. Děti do pěti let ještě nemají schopnost metabolizovat alkohol, a proto jakákoliv intoxikace alkoholem v tomto věku je pro ně velkou a často i životu nebezpečnou situací. Postupně pak v jejich organismu získávají enzym alkoholdehydrogenázy, který pak za pomoci ještě jiných látek dokáže odbourávat v organismu alkohol. Ale nejde zde jen o enzymy. Alkoholová závislost je dlouhodobá záležitost a shánět po celou dobu pravidelně alkohol je pro děti téměř nemožné. U dětí i mladistvých se naopak často vyskytují jednorázové akutní intoxikace alkoholem, které končí otravou alkoholem a v některých případech i smrtí. Bylo zaznamenáno mnoho případů, kdy děti různého věku byly pod vlivem alkoholu. Šlo však o jednorázovou „akci“ a nikoliv o závislost. Její rozvíjení však u takovýchto dětí hrozí v pozdějším věku.

Závislost na narkotických analgetikách a opiátech

Jsou to látky, které představují nejtvrďší drogy. Jsou to látky tišící bolest, jejichž mechanismus účinku spočívá v tom, že ovlivňují zejména mozkovou kůru a hypotalamus, tj. mají centrální, nikoliv periferní účinky. Navozují euforický stav anebo útlum, jako je tomu u narkózy, nižší dávky pak navozují spánek.

Nevyvolávají psychické poruchy, avšak hrozí zde rychlý rozvoj fyzické i duševní závislosti a předávkování. Po dalším užívání i těžké jaterní poruchy.

Opium – látka se získává z makovic máku

Morfin – získává se ze surového opia, ale dnes se již vyrábí synteticky. Vyvolává značnou tělesnou závislost.

Heroin – účinky jsou podobné morfinu, ale ke vzniku závislosti stačí 5x-10x menší dávka než u morfinu.

Patří sem ještě další látky jako *metadon*, *dolsin*, *kodein*, *Braun* aj.

Závislost na psychostimulancích

Psychotropní látky s nefyziologickým budivým účinkem na CNS. Zvyšují bdělost vědomí. Zahánějí únavu, zkracují spánek, snižují chuť k jídlu, ovlivňují náladu člověka směrem k euforii. Tyto látky vedou k přečehování lidských schopností a vyvolávají zvýšenou agresivitu.

Jejich dlouhodobé užívání způsobuje změny ve struktuře osobnosti. Rychle vyvolávají závislost.

Při jejich užívání hrozí postižení nervového systému, velké ztráty tekutin a dehydratace, postižení ledvin, jater, srdce, časté pocity pronásledování a toxické psychózy, poruchy vidění a také velké riziko smrtelných otrav (předávkování).

Kokain – zrychluje dechovou frekvenci, snižuje pocit únavy a hladu. Při jeho dlouhodobém užívání se snižuje imunita organismu vůči infekcím a v oblasti nálady se dostavuje apatie.

Při jeho užívání často kromě jiného hrozí i smrt dechovým nebo srdečním selháním.

Crack – forma kokainu, který se kouří ve zvláštních dýmkách. Je vysoce návykový.

Pervitin (Metamfetamin) – dostavuje se pocit obrovské síly (fyzické i psychické). Dochází k poruchám vnímání. Dlouhodobé užívání navozuje stavy neklidu, dostavují se při nich halucinace a psychotické stavy.

Amfetamin – vyšší dávky navozují pocit blaha. Ovlivňuje fyziologické funkce. Při jeho dlouhodobém užívání dochází k výrazným změnám CNS a k demenci.

Extáze – podporuje tvořivost a schopnost koncentrace na jedinou věc. Zesiluje smyslové vnímání. Nebezpečí euforie navozené vyšší dávkou drogy spočívá v tom, že euforie přehluší varovné somatické signály, v důsledku čehož dochází k vážným zdravotním komplikacím (přehřátí a dehydratace), které mohou končit smrtí.

Kofein – obsažen v kávě i čaji. Může vyvolat závislost (v porovnání s jinými látkami této skupiny je však relativně bezpečný, je nevhodný pouze pro lidi s vysokým tlakem, vředy v žaludku a dvanácterníku).

Efedrin – má slabší účinek než pervitin ale větší než kofein (surovina k výrobě pervitinu).

Závislost na kanabinoidech

Patří sem konopí a jeho produkty (marihuana, hašiš). Klíčovou látkou je THC (tetrahydrocannabinol). Drogy z konopí se z těla vylučují jen velmi pomalu, mají tendenci se ukládat v tukové tkáni. Je to nejpoužívanější droga u nás i v Evropě. Je sice řazena mezi lehčí drogy a v některých státech Evropy je dokonce legální její užívání, ale to v žádném případě neznamená, že nepoškozuje organismus. Závislost vzniká pomaleji než u jiných drog, přesto při dlouhodobém užívání hrozí duševní poruchy, oslabení imunitního systému, vyšší výskyt schizofrenie, onemocnění dýchacího systému včetně tuberkulózy, zhoršení paměti a schopnosti soustředění, zhoubné nádory v dutině ústní, hltanu a jícnu (marihuana má více rakovinotvorných látek než tabák) a také zvýšené riziko přechodu k jiným drogám.

Závislost na halucinogenních látkách

Látky, které vyvolávají halucinace (poruchy vnímání), nejčastěji zrakové. Zasahují myšlení, pud sebezáchovy, navozují změněné stavy vědomí. Způsobují hlavně psychickou závislost. Při jejich užívání hrozí narušení duševního zdraví (halucinace, bludy, deprese, sebevražedné pokusy), toxická (latentní) psychóza - může být i potom, co droga nebyla užita a vyšší riziko nádorů a epileptických záchvatů.

LSD – neúčinnější látka vůbec (stačí už dávka kolem 50 mikrogramů).

Extáze

Drogy z halucinogenních hub – *lysohlávky, durmany, muchomůrky červené* apod.

Závislost na hypnotikách a sedativech

Užívají se nejčastěji proti bolestem a na uklidnění. Působí tlumivě na CNS. Menší dávky působí sedativně, střední dávky hypnoticky a vysoké dávky vyvolávají kvantitativní poruchy vědomí.

Odvykací stavy mohou probíhat dramaticky, poruchy spánku, deprese, třes po dobu týdnů a měsíců.

Vyvolávají psychickou i fyzickou závislost. Je to o to větší riziko, že jsou na lékařský předpis (převažují ženy). Při jejich užívání hrozí otravy, poruchy výživy, pocity pronásledování během odvykání, duševní poruchy, nepříznivý účinek na paměť a také při vysazení vysokých dávek odvykací syndrom ohrožující život (nahromadění epileptických záchvatů).

Diazepam, rohypnol, lexaurin apod.

Závislost na organických rozpouštědlech

Jsou to těkavé látky, rozpouštědla, ředidla, laky, lepidla, které se užívají vdechováním. Při jejich užívání hrozí smrtelné otravy, onemocnění jater a krvetvorby, poruchy paměti a riziko poškození mozku, onemocnění dýchacích cest a postižení centrálního i periferního nervového systému.

Závislost na nootropních látkách (neuroanabolika)

Svým mechanismem ovlivňují látkovou výměnu v neuronech tj. nervových buňkách. Zlepšují pozornost, bdělost, poznávací funkce a paměťové schopnosti. Tzv. „chytré drogy“ jsou běžně dostupné v lékárnách. Dlouhodobým užíváním mohou vyvolávat nespavost, nevolnost, útlum nebo deprese. Patří sem např. *Enerbol, Encephabol, Pyramem, Nootropil, Kalicor*, atd.

4.5 Nedrogové závislosti

Nedrogová závislost

Primárně psychická závislost, kdy se prožívání člověka mění na základě příjemného prožitku či prožitků tak, že se přestává ovládat a narůstá u něj touha po takovém chování, které směřuje k prožívání daného příjemného prožitku, i přesto, že nepožívá žádné látky (drogy). Podobně jako drogy mění jeho chování, prožívání, zasahují do jeho osobnosti. Člověk se jich zbavuje velmi obtížně.

Patří sem např. závislost na práci, závislost hráčská nebo závislost vztahující se k informačním technologiím.

Závislost na práci (workoholismus) – člověk je závislý na náročné a dlouhotrvající práci (jako jsou jiní např. na alkoholu či jiných drogách). Nahradil svůj osobní život prací a cítí se na vrcholu prostřednictvím své práce. Má pocit neomezených možností, neumí relaxovat přiměřeně, má trvalé nutkání něco dělat, zařizovat, organizovat.

Závislost hráčská (gamblerství) – jde o opakované hráčské epizody, které převládají na úkor hodnot rodinných, pracovních, majetkových a společenských. Jde o neovládané puzení ke hře (více již uvedeno v kapitole návykové a impulzivní poruchy).

Závislosti vztahující se k informačním technologiím – lze sem zařadit závislosti na práci s počítači, ale i závislosti na mobilních telefonech apod.

Hrozivá úskalí

Již jsem se výše zmínil o poruchách chování, návykových poruchách a závislostech. Není také tajemstvím, že věková hranice u dětí, které trpí nějakou poruchou nebo dokonce závislostí, se stále snižuje. Z psychologického hlediska je však pro tyto případy něco co mají společné:

1. Sebevědomí – rozkolísané sebevědomí vede dítě k tomu, aby se falešně ujišťovalo, že něco dokáže, že se dovede vyrovnat druhým, starším. Chtějí se učinit zajímavými, chtějí se odlišovat, ale současně se chtějí přizpůsobit partě, nechtějí být považováni za hlupáky a naivky, kteří se bojí alkoholu, cigaret, drog apod.

Škodlivým návykům napomáhá vše, co je z rozkolísaným sebevědomím spojeno – prožití rozvodu rodičů, těžce konfliktní vztahy v rodině, rozvrácení vnitřního řádu rodiny a chaotické žití bez dodržování jasně určených pravidel.

Nevhodným návykům přispívá výrazně chování členů rodiny, zvláště když sami kouří, pijí alkohol atd. a řeší své životní situace užíváním všelijakých prášků na uklidnění či povzbuzení.

Účinnost zákazu ze strany rodičů, aby dítě nekouřilo apod., se mívá účinkem, když dítě vidí, že to co mu rodič zakazuje, sám v hojné míře dělá. Rodiče si neuvědomí, že je dítě v mnohém napodobuje.

2. Ideál a realita – děti a mladiství jsou často vystaveni takové životní realitě, která je pro ně jen těžko snesitelná. Touží po jiném světě, chtějí z reality, ve které žijí nějak utéct. Účinek drog je tedy vyhledáván proto, aby byl reálný svět nahrazen nějakým jiným světem, ve kterém se alespoň na chvíli změní jejich vnímání, myšlení a prožívání. Chtějí si navodit stavy, aby zapomněly na nepříjemné.

Všechny výše uvedené návyky mají jedno společné, a to je vynakládání značných peněžních částek. A pokud návyk se stal již návykem patologickým, odpadají postupně všechny zábrany pro to, jak peníze získat.

5 NÁPRAVA, POMOC, PREVENCE A LÉČBA

5.1 Náprava poruch chování

Náprava (terapie) poruch chování v dětském věku úzce souvisí s jejich typem a prognózou. Pro dosažení alespoň základní efektivity musí být volen vždy komplexní, systematický a dlouhodobý přístup, ve kterém se angažuje podle možnosti nejširší sociální prostředí. Porucha samotná není ve většině případů záležitostí pouze dítěte, ale i jejích rodičů.

Pedagogicko-psychologické poradenství – základní a nezbytná část nápravného plánu a systematické práce s dítětem. Mělo by být zaměřeno především na metody efektivní komunikace, základních strategií zvládnání nežádoucího chování a účinné podpory jeho žádoucích podob.

Psychoterapie – vychází především ze skupinových technik v kombinaci s dalšími možnými přístupy. Poměrně úspěšné jsou techniky *arterapie* a *dramaterapie*. Základem všech technik jsou však metody zaměřené na nácvik žádoucích vzorců chování a posílení aktivních schopností uvědomění si možných následků nežádoucího chování.

Volnočasové aktivity – mělo by se jednat o aktivity, které dítěti pomohou v relaxaci a aktivním zapojení do kolektivu vrstevníků. Například u agresivity dítěte dát více příležitostí k přirozenému, vývojově účelnému uvolnění energie.

Edukativní pomoc – ve spolupráci s odborníkem je třeba vypracovat specifické postupy a motivační prvky, které dítěti napomohou ke zvládnutí učiva.

Medikace – vhodná specifická medikace může být zásadním zlomem v nápravě poruch chování. Avšak současná psychofarmaka pouze projevy nežádoucího chování zmírňují, ale poruchu samotnou vyléčit nedokáží.

Nejlepší je proto všem poruchám předcházet. Jak? Rodiče by měli udělat vše, co je v jejich silách, aby děti zbavovali zbytečných dlouhodobých stresů, napětí a nejistot. A ještě to nejnáročnější, totiž udělat všechno ve svém životě tak, aby děti vyrůstaly s vědomím, že jsou milovány, že někomu patří, že na jejich blízké lidi je spolehnutí – zkrátka že ti, kdo mají rádi je, mají se rádi navzájem (Ptáček, 2006).

5.2 Prevence poruch, návyků a závislostí

Základem prevence antisociálního chování je způsob výchovy v rodině, včetně celkového životního stylu rodiny. V ní je nutné vybudovat vzájemnou důvěru, jistotu a pevné zázemí.

Dalším důležitým krokem je včasně rozpoznání, že hrozí nějaké riziko (Pokorný, 2003).

Primární prevence – neboli prvotní, základní, přední, hlavní – předcházející ohrožujícím situacím v celé sledované populaci. Jejím cílem je cílevědomé, plánovité a komplexní posilování forem zdravého životního stylu a tím minimalizovat výskyt a důsledky sociálně patologických jevů (jednoduše - aktivity směřují k tomu, aby problém vůbec nevznikl). Základem je fungující rodina.

Tato prevence může být dále: a) *nespecifická prevence* – obecná, přirozená, která podporuje a rozvíjí sociálně žádoucí formy přirozeně (výchova v rodině, ve škole, výchova a vzdělávání ve společnosti, systém sociální péče, sociální politika, bytová politika, bydlení atd.).

b) *specifická prevence* – zaměřená na konkrétní rizikovou oblast (např. předcházení prvnímu setkání dětí a mladistvých lidí s drogami) a doplňuje a cíleně rozvíjí nespecifickou prevenci.

Sekundární prevence – adresná, zahrnující ovlivňování skupin obyvatelstva, které jsou ohroženy bezprostředně nebo zprostředkovaně v závislosti na řadě faktorů. Včasné vyhledání problému a jeho léčba.

Terciární prevence – zaměřuje se na jedince, u nichž se již negativní jev projevil, snaha o zmírnění následků problémového jevu. Je to prevence recidiv ohrožení, omezení důsledků problematického chování nebo zdravotních problémů a má zabránit recidivě závislých a těch, kteří již absolvovali terapii.

Efektivní systém prevence

Koncepčnost, cílevědomost, komplexnost, znalost podmínek působení, sběr a analýza informací, flexibilita, zpětná vazba revize postupů.

Neefektivní systém prevence

Nahodilost, nedefinování cíle, roztříštěnost, dojmologie, neodbornost, nekoncepčnost,

5.3 Léčba poruch a závislostí

Existuje 13 principů léčby, které představují jakýsi ideál, ke kterému je potřeba se co nejvíce přiblížit, aby byla léčba účinná. Současné léčby těmto principům moc neodpovídají.

Principy léčby (Nešpor, Csémy 1996):

1. Ne každá léčba se hodí pro každého. Je třeba volit právě takovou léčbu, která je právě pro daného pacienta vhodná.
2. Léčba by měla být rychle dostupná.
3. Léčba by měla reagovat na různé potřeby pacienta, včetně zdravotních, psychologických, sociálních i právních.
4. Léčba by měla být dostatečně pružná a reagovat tak na měnící se potřeby pacienta.
5. Pro efektivitu léčby je důležité její trvání – čím delší, tím obvykle lepší.
6. Léčba by měla také obsahovat individuální nebo skupinové poradenství.
7. U mnohých pacientů je důležitou součástí léčby podávání vhodných léků.
8. Pacienti, kteří kromě závislosti trpí i jinou duševní chorobou by měli být integrovaně léčeni pro obojí.
9. Detoxikace, která pomáhá překonat odvykací stav, je pouze prvním stádiem léčby, avšak sama o sobě má malý efekt.
10. Efektivní léčba musí být dobrovolná. Pozitivní vliv může mít tlak ze strany rodiny, zaměstnavatele i úřadů.
11. Během léčby je nutné zajišťovat, aby nedocházelo k porušování abstinence.
12. Léčba by měla zajišťovat i vyšetření na HIV/AIDS, žloutenku, tuberkulózu a další infekční nemoci, které jsou v populaci závislých častější.
13. Překonání závislosti může a většinou také bývá dlouhodobý proces a může vyžadovat opakování léčby. Účast ve svépomocných skupinách po léčbě zvyšuje výsledky léčby.

Při návrhu léčby je potřeba brát v úvahu objektivně existující faktory, jako:

- faktory týkající se tělesného stavu pacienta (např. přítomnost tělesného odvykacího syndromu nebo vážného poškození v souvislosti s užíváním návykových látek).
- faktory týkající se duševního stavu pacienta (např. poruchy osobnosti, deprese, psychózy, nedostatek sociálních schopností aj.).
- faktory týkající se druhu návykové látky a doby jejího škodlivého užívání.
- faktory týkající se rodiny (funkčnost, emoční podpora atd.).
- faktory týkající se sociálních vztahů (přátelé, pracovní kolektiv apod.).
- dále např. způsob trávení volného času a v neposlední řadě také kapacita léčebného zařízení, ochota pacienta ke spolupráci, legislativa.....

Byly zde uvedeny obecné principy léčby i faktory, na které je třeba brát ohled. Vše, co bylo uvedeno, platí všeobecně pro jakéhokoliv pacienta, který trpí výše uvedenou poruchou či závislostí. Avšak v této práci se zabývám zejména dětmi a mladistvými a u nich má léčba ještě určitá specifika. Proto zde nyní ještě uvedu, jak probíhá (nebo by měla probíhat) léčba poruch a závislostí právě u dětí a mládeže.

Léčba – využívá se více léčebných postupů souběžně. Mělo by jí předcházet důkladné vyšetření a individualizovaný léčebný plán, který je vhodné konzultovat s rodiči.

Rodinná terapie s rodiči – má často rozhodující význam. Pochopení a láska jsou důležité, zároveň je ale důležitá cílevědomost, dostatečný důraz a aktivní spolupráce při léčení. Je nutné trávit s dítětem či dospívajícím více času, zejména v počátku abstinence.

Časná intervence – čím dříve se problém zachytí, tím je vyšší procento úspěšnosti léčby (poradny. Krizová centra, linky důvěry, dětský lékař).

Sociální dovednosti, zvládání obtížných situací – děti či mladiství musí dohnat zpoždění v sociální oblasti dovedností (dovednosti zdravého sebeprosazení, další vzdělávání, získání potřebných pracovních návyků, komunikační dovednosti, asertivní trénink, zvládání negativních emocí).

Vzdělávání – je podstatou součástí života dospívajícího a v určitém stádiu léčby je pro něj třeba vytvořit podmínky.

Životní styl a síť soc. vztahů – pozitivní změny v těchto oblastech včetně kvalitnějšího trávení volného času zvyšují naději na úspěch.

Poradenství, praktická pomoc, k realitě a současnosti orientovaná terapie – poradenství orientované podle potřeb dítěte či dospívajícího k vztahovým záležitostem, volbě zaměstnání, právním otázkám, antikoncepci atd. má praktický význam a usnadní navázání terapeutického vztahu.

Dovednosti kvalitního a zábavného trávení volného času – vodní sporty, návštěvy muzeí, výstav, pobyt v přírodě, různá cvičení apod.

Ochrana sebevědomí – ocenit i počátek nebo náznak změny k lepšímu a vyhnout se zbytečným střetům.

Psychoterapie – bývá podstatnou složkou léčby (viz výše).

Léčba dalších duševních problémů – relaxační techniky, psychoterapie, popř. farmak. léčba.

Laičtí terapeuti a dobrovolníci – abstinující bývalí pacienti mohou být velmi prospěšní v léčbě (nikoliv v primární prevenci).

Ústavní léčení – může pomoci alespoň na čas stabilizovat stav v případě, že se nedaří ho zvládat ambulantně. Intenzita léčby by měla odpovídat závažnosti stavu a dalším okolnostem.

Denní stacionář – užitečný stupeň mezi ambulantní a ústavní léčbou. Může usnadnit přechod z ústavní léčby do ambulantní péče, nebo překonat krizi během ambulantního léčení.

Některé právní aspekty – je nutné však pracovat s motivací pacienta i s jeho rodinou.

Další postupy – arteterapie, muzikoterapie, gestalt terapie, krizová intervence, specializované poradenství, motivační trénink, kognitivně-behaviorální postupy.

Dlouhodobé sledování – připravenost pomoci v případě budoucích problémů může předejít dlouhým a destruktivním recidivám a souvisejícím rizikům.

Léčba je dlouhodobá a jejím cílem je zabránit v recidivě. Pokud totiž člověk není léčen, není ohroženo pouze jeho zdraví, ale hrozí i šíření infekčních nemocí, kriminalita, prostituce apod. Nejlepší prevencí pro jedince je nalezení hodnotného životního smyslu. A jak už bylo výše uvedeno, nejvýznamnějším elementem v oblasti prevence je **rodina**. Od rodičů se vše odvíjí, od samého počátku dítě formují a jsou mu prvotními vzory. A pokud rodiče budou respektovat zásady prevence, je zde velký předpoklad, že jejich dítě se drogám „vyhne“.

Hlavní zásady: - mít důvěru dítěte a umět mu naslouchat

- umět s ním o problematice drog komunikovat na odpovídající úrovni a znát problematiku
- předcházet nudě
- pomáhat dítěti přijmout hodnoty, které usnadní drogy odmítat
- vytvořit zdravá rodinná pravidla
- pomoci dítěti ubránit se nevhodné společnosti
- zdravě posilovat sebevědomí dítěte
- spolupracovat s jinými dospělými (např. kamarádů)

Teoretickou částí práce jsem se snažil o přiblížení problematiky rodinné výchovy a jejím vlivu na patologické chování dětí a mládeže. Chtěl jsem zde popsat jednotlivé typy rodin a jejich způsoby výchovy a jednotlivá úskalí, která při nich hrozí. Obecně jsem chtěl i popsat jednotlivé oblasti chování – poruchy, návyky a závislosti, které hrozí právě při špatné výchově dětí a utvořit tak ucelený pohled na problematiku výchovy s veškerými jejími následky a vlivy na utváření osobnosti dítěte za pomoci odborných materiálů.

Teoretická část také nastínila, jakým způsobem se vyvarovat negativním vlivům a správně přistoupit k výchově dítěte.

Tato práce je směřována zejména na to, jak by měli rodiče správně postupovat a čeho by se měli vyvarovat, aby nedocházelo později ve vývoji dítěte k poruchám chování, k návykům či dokonce k závislostem.

Jsem si vědom toho, že výchova dítěte není žádná jednoduchá věc, naopak se nebojím říci, že je to věda (sám mám tři děti).

V čem však já osobně vidím problém ve výchově? Rodiče často vychovávají své děti pouze podle svých pocitů a nálad a jsou velmi málo informováni o tom, jak se to vlastně dělá a jak vlastně předejít následným problémům. Potom mnoho rodičů svou roli prostě nezvládá, což se odrazí i na dítěti. Že je takových rodičů stále více, není žádným překvapením. Nemají na své děti čas, jsou zaneprázdněni vyděláváním peněz či jinou činností a dítěti se náležitě nevěnují, což má za následek různé poruchy v chování atd. výše uvedené.

Avšak když tyto rodiče šetrně upozorníte, že jejich výchova není příliš „zdravá“, dostane se vám pouze upozornění, že to není vaše věc a že to není tak důležité, vždyť děti si s tím nějak poradí.

A právě to, zda má skutečně rodinná výchova a také jednotlivé typy rodin takový vliv na utváření osobnosti dítěte a na jeho budoucí život, bych se právě chtěl věnovat v následující části práce a dokázat tak nepřístupným, neinformovaným či budoucím rodičům, že nejsou všeznalí a že vědci, pedagogové, psychologové atd. mohou a mají v mnoha věcech pravdu, ze kterých je možné se přinejmenším poučit.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ZKOUMANÁ PROBLEMATIKA

Tuto problematiku jsem si vybral ze dvou hlavních důvodů:

1. Já sám jsem se stal před několika lety otcem svých dětí a z vlastní zkušenosti jsem zjistil, že výchova dětí není tak snadná věc, jak si asi většina budoucích rodičů myslí. Řekl bych, že je to přímo věda. Je známo, že každý člověk je jedinečný. Proto i děti jsou každé jiné a ke každému se proto musí přistupovat individuálně, s ohledem na jeho fyzické a psychické dispozice. Jako většina rodičů mám osobní zájem, aby mé děti byly vychovány co nejlépe, aby z nich vyrostly zdravé, silné, svobodné, společensky přijatelné a samostatné osobnosti. Jak to však provést? Přání je jedna věc, ale uskutečnit svůj záměr tak, aby dopadl podle našich představ, je věc druhá. Proto jsem si přečetl nemálo knih na téma rodičovství a výchovy dětí, zejména od autorů, kteří jsou uvedeni v závěru této práce. Zjistil jsem, že mnoho věcí jsem neznal, další tak napůl a některé jsem naopak již praktikoval. Díky těmto informacím jsem se dozvěděl, jak by se mělo asi postupovat. Nepatřím mezi ty, kteří si něco přečtou a okamžitě se pro ně stává psané slovo jakýmsi dogmatem. Sám jsem si ověřoval při své výchově, zda informace skutečně fungují. Musím přiznat, že to opravdu pomohlo, já jsem se v určitých věcech začal chovat jinak (správně) a výsledky se zanedlouho dostavily. Měl jsem z toho skutečnou radost. Uvědomil jsem si však fakt, že problém je zejména v tom, že člověk přeceňuje své síly a nerad přiznává, že na něco nestačí. A přitom stačí se alespoň lépe informovat a připravit se, a nespoléhat jen na své instinkty a svůj rozum. Člověk není vševědoucí. Proto by měl k výchově dětí přistupovat zodpovědně. Nyní mohu sám říci, že vím o čem mluvím.

2. Přibližně celý měsíc jsem byl na praxi v Diagnostickém ústavu. Zde jsem se setkal s dětmi, které pocházely z různých typů rodin a byly různě „vychovávány“, a následně pak nastaly problémy, které vyústily až k umístění do Diagnostického ústavu. Na první pohled to byly normální děti, ale po přečtení jejich kazuistik a rodinných anamnéz mi došlo, že mají skutečně vážné problémy, které však nepramení z toho, jací jsou, ale pouze z toho, jak se k nim jejich rodiče chovali a jak je vychovávaly. Ve všech případech rodiče nezvládli svou roli a jejich děti jim postupně „přerůstaly přes hlavu“.

Proto jsem se rozhodl svou prací alespoň upozornit všechny budoucí ale i současné rodiče a nastínit jim, jaké důsledky může mít jejich nevhodná výchova. Jsem si vědom, že nejsem

již zdaleka prvním a už vůbec ne posledním, kdo chce na problematiku rodinné výchovy upozornit. Trend současnosti je, že se neustále zvyšuje křivka poruch chování, ale i závislostí u stále mladších dětí. A jak je známo, nejlepší je prevence než samotná léčba (která často již přichází pozdě).

Touto problematikou se zabývají vědci několik desetiletí, u nás nejvíce známý prof. Matějček, ale i ostatní. V EU či celém světě podle mého názoru probíhají stejné nebo podobné výzkumy. Zájem každé společnosti je přeci v tom, aby byla zajištěna její budoucnost, a to samozřejmě prostřednictvím další „zdravé“ generace.

7 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Zjistit, příp. dokázat, že rodinná výchova má skutečně zásadní vliv na budoucí chování a jednání dítěte, a zároveň zjistit, do jaké míry je pro vznik nežádoucích projevů chování jedince určující, zda je jeho osobnost formována výchovným prostředím úplné či neúplné rodiny.

7.1 Hypotézy a předpoklady

I. Předpokládám, že rodinná výchova má zásadní a rozhodující vliv na utváření osobnosti dítěte a následně i na jeho chování i jednání.

II. Předpokládám, že nežádoucí projevy chování (příp. až patologické chování) je následkem špatné rodinné výchovy.

III. Předpokládám, že patologické chování je častější u dětí a mládeže z neúplných či náhradních rodin, než z rodin úplných.

7.2 Zkoumaný vzorek

Vzorek byl vybrán z dětí Diagnostického ústavu v Dobřichovicích. V době výzkumu zde bylo umístěno 32 dětí, které byly rozděleny podle věku a pohlaví, do 6 skupin (2 dívčí – věk 10-13let a 13-15let, a 4 chlapecké – 9-10 let, 10-12 let, 12- 13 let a 13-15 let). V každé skupině bylo 5 dětí, pouze v dívčí skupině starších dívek a ve skupině nejstarších chlapců bylo 6 dětí.

Jednotlivé kazuistiky, anamnézy a závěry z terapií jsou dostupné pouze v databázi příslušného Diagnostického ústavu. Po zavázání se k mlčenlivosti s uvedenými daty svým podpisem, mi bylo umožněno nahlédnout a studovat materiály. Pracoval jsem ve dvou skupinách (u starších dívek a starších chlapců) a proto jsem z každé skupiny vybral metodou náhodného výběru 3 děti pro svůj výzkum. Jedná se celkem o šest úplných a neúplných rodin klientů Diagnostického ústavu Dobřichovice. Věkové rozmezí zkoumaného vzorku respondentů bylo 12 – 15 let (Martin 13 let, Zdeněk 13 let, Jaromír 13 let, Vendula 12 let, Petra 14 let, Karolína 15 let). Výjimkou, co se věku týče, je Vendula,

kteřá byla zařazena do skupiny starších dívek, i přes to, že jí v té době bylo 12 let, a to z terapeutických důvodů.

7.3 Popis průběhu výzkumu

Výzkum probíhal v rozmezí měsíců září 2006 až prosinec 2006 v pracovně hlavního vychovatele Mgr. Viktora Vanžury. Navíc jsem spolu s vychovateli byl denně celý měsíc přítomen na všech denních programech výše uvedených respondentů, a mohl tak pozorovat jejich chování a následně je pak konzultovat s přítomnými vychovateli. Byl jsem tak přítomen individuálních terapií, skupinových terapií, arterapií, pracovních i sportovních terapií za přítomnosti vychovatelů a hlavně za přítomnosti a pomoci vedoucího Mgr. Vanžury, který mi umožnil studovat veškeré jim dostupné dokumenty a odpovídal na mé dotazy, pokud jsem měl nějaké nejasnosti.

Stručný postup: 1. Seznámení se se situací v Diagnostickém ústavu (personál, vnitřní řád, terapeutické programy, jednotliví chovanci ústavu – jejich věk, pohlaví, důvod umístění v ústavu atd.)

: 2. Vybrání vzorku respondentů metodou náhodného výběru a následné pořízení kazuistik a anamnéz z databáze ústavu, za pomoci vedoucího vychovatele.

: 3. Studium jejich kazuistik, anamnéz, výsledků z terapií a hodnocení jejich pobytu v ústavu, a následné srovnání s dostupnou literaturou.

: 4. Vyhodnocení výzkumu a jednotlivých hypotéz

7.4 Použité metody a techniky

Analýza studijních materiálů a kazuistik. Měl jsem k dispozici kazuistiku jednotlivých respondentů a také jednotlivá denní příp. týdenní hodnocení vychovatelů na jejich chování v průběhu pobytu v diagnostickém ústavu. Zaměřil jsem se zejména na tyto oblasti ze života zkoumaného jednatlivce:

a) složení rodiny – tzn. zda žije s oběma rodiči, nebo pouze s jedním, či náhradními rodiči

b) vztahy uvnitř rodiny, rodiče, sourozenci

- c) v případě, že žije v domácnosti pouze s jedním z rodičů, jak spolu vycházejí
- d) jaké má vztahy s rodičem žijícím mimo společnou domácnost
- e) zda se rodiče zajímají o věci spojené se školní docházkou
- f) zjištění jeho postoje ke škole, trávení volného času, vztah k vrstevnickým skupinám

7.5 Zpracování dat

Studiem materiálů (jejich konkrétní podoba, je vzhledem k utajení osobních údajů, uvedena ve zkrácené podobě v příloze č. 1 a 2.) jsem zjišťoval jednotlivé příčiny a důsledky chování u jednotlivých respondentů. Získané poznatky jsem zařadil do několika oblastí (viz výše) a následně pak rozdělil do kategorií (viz níže). Veškeré své poznatky jsem srovnal s dostupnou literaturou a potvrzoval jsem si fakta uvedená v literatuře. Podle dosažených poznatků jsem pak potvrzoval či vyvracel své uvedené hypotézy.

7.6 Výsledky výzkumu

Ukázka třídění a kategorizace s následnou charakteristikou

Z jednotlivých částí kazuistik i hodnocení vychovatelů jsem vytvořil tři základní indukované kategorie:

Nepříznivé výchovné prostředí v rodině

1) Neúplná rodina – otec nemá mnoho času na svého syna a sám přiznává, že výchovu syna nezvládá.

Martin: Matka umřela když mu bylo 11 let. Problémy s chováním však začaly přibližně rok předtím. Nerespektuje autoritu (rodiče, učitele). Přesto je jeho vzorem právě otec. Za své problematické chování je často fyzicky trestán.

2) Úplná rodina – otec i matka nezvládají základy výchovy. Nejsou schopni zajistit ani docházku do školy, v rodině není žádný řád.

Zdeněk: Jeho vzorem je spíše otec, matka má podle něj raději jeho sourozence. Je fyzicky trestán. Chtěl by zůstat v ústavu, poněvadž je tady řád (ví co se smí a co ne atd.), ale chtěl

by tu i své rodiče. Celá rodina je dlouhodobě v péči OSPOD (oddělení sociální péče o dítě). Všechny děti prošly ústavní výchovou.

3) Náhradní rodinná péče – oba rodiče mají zájem o své dítě jen částečně (občasné návštěvy), proto je v dětském domově.

Jaromír: V dětských domovech nerodinného typu je pouze řád a velmi nízká citová zaangažovanost personálu. Má proto obtíže s přijímáním autority, má nevyrovnaný psychický stav (je medikován), má sklony agresivitě a výbušnosti. I jeho sourozenci jsou v dětském domově.

4) Neúplná rodina – matka žije s novým přítelem, otec zemřel. Petra je nechtěné dítě. Matka jeví o dceru zájem, ale samotná nezvládala výchovu dvou dětí. Navíc velmi často nadužívá alkohol.

Petra: Nerespektuje matku, má s ní narušené vztahy a to vše jen z důvodu, že žije s mužem, kterého ona nesnáší (ignoruje ho). Dává jí za vinu, že jí je milejší on než ona a také jí vyčítá časté pití alkoholu.

5) Matka žije a je vdána za muže, který není biologickým otcem. Biologický otec je ve výkonu trestu odnětí svobody. Několikrát se stěhovali do neznámého prostředí. Matka není psychicky vyrovnaná, výchovu dlouhodobě nezvládá, ústavně léčena v psychiatrické léčebně.

Vendula: Je matkou výchovně nezvladatelná, přesto je na ni až „nezdravě“ závislá. Problémy nastaly od doby, kdy se přestěhovali a ona nikoho neznala. Nevlastního otce za svého otce svým způsobem považuje, ale příliš jej nerespektuje. Byla nařízena ústavní výchova.

6) Otec i matka žijí odděleně, každý v jiném městě. Matka nezvládá výchovu, proto navštěvuje poradenské kurzy. V rodině viditelně chybí mužský element a řád.

Karolína: Má svou matku ráda, ale mají mezi sebou nevyřešené spousty věcí (jedna z nich je, že jí matka nutí se vším svěřovat, a tak raději utíká). Matka také preferuje údajně její sestru, která nemá výchovné problémy. Má raději klid, nesnáší hluk.

Poruchy chování ve vztahu ke škole

- 1) Martin nerad chodí do školy. Nic ho nebaví. Nerespektuje učitele ani jinou autoritu. Proto často chodí za školu. Tváří se, že je nad věcí, že všechno zná a všechno ví.
- 2) Zdeněk byl ve škole velmi málo, posléze již vůbec. Rodiče nebyli schopni zajistit ani docházku do školy. Škola pro něj nic neznamena, nezajímá ho.
- 3) Jaromír je v dětském domově a vzdělání má proto povinně zajištěno. Škola ho však příliš nebaví. Zajímá ho jen sport. Má hlavně problém se přizpůsobit vnitřnímu řádu a respektovat autoritu.
- 4) Petra není zvyklá na žádné povinnosti. Na vyžadování dlouhodobé a vytrvalé činnosti reaguje podrážděně, nesoustředěně až odmítavě. Ve škole ji proto nic nebaví a nemá žádné zájmy. Snaží se manipulovat a je ráda středem pozornosti.
- 5) Vendula často chodila za školu. Nic jí nebaví, raději tráví čas s partou. S vrstevníky si příliš nerozumí. Je předčasně „zralá“, ráda hovoří s dospělými. Manipuluje s okolím, vyžaduje výjimky, dělá ukvapené závěry a nerada snáší kritiku na svou osobu.
- 6) Karolína se často toulala a přespávala u svých zletilých kamarádů, poněvadž ji škola vůbec nebavila. Žádné vyhraněné zájmy nemá. Raději tráví čas s kamarády.

Patologické formy chování dětí a mládeže

- 1) Martin často verbálně i fyzicky napadá své vrstevníky. Táhne k extremistickým skupinám (skinheads). Pravidelně kouřil do návštěvy ústavu několik cigaret denně. Byl při více vloupání pasivní, při jednom však i aktivní účastník. Při nesouhlasu s ním je agresivní, vyhrožuje útekem či sebepoškozením.
- 2) Zdeněk je mentálně i motoricky pomalý. Kouří i pije alkohol. Je velmi agresivní, vše bere jako provokaci – časté verbální i fyzické útoky. Je lehce manipulovatelný, nedohlédne do budoucnosti. Nedokáže si uvědomit, že je za své chování a činy odpovědný. Neudrží pozornost, často se ještě v noci pomočuje. Má tendence ke zesměšňování a šikaně slabších. Jeho jednání v afektu je nepřiměřené, hrubé a cíleně zaměřené na fyzické ublížení svého aktuálního soupeře. Zapírá vždy a všude i při průkazných argumentech. Nikdy neuzná svou vinu a vždy ji svaluje na jiné.

3) Jaromír má výbušné a zkratkovité jednání. Má tendenci k agresivitě a výbušnosti. Několikrát bylo zjištěno sebepoškozování za účelem udělat si bolest. Jeho psychický stav je nevyrovnaný – je medikován. Kouří již od svých 6 let několik cigaret denně.

4) Petra často navštěvuje nevhodné prostředí drogově závislých. Byla několikrát umístěna na dětské oddělení pro opakované pokusy o sebevraždu (údajně demonstrativní). Stýká se denně s mužem, který je o 10 let starší než ona, a také se svým starším bratrem, který je závislý na alkoholu. Kouří a pijí spolu. Drogy žádné. Pozdní návraty domů u ní byly velmi časté.

5) Vendula od svých 11 let užívala 3x týdně marihuanu. Jiné drogy nezkoušela, i když jí byly nabízeny. Kouří pravidelně (10 denně) i konzumuje alkohol. To vše v partě, kde je také pravidelně sex. Její partneri (i dospělí) jsou si vědomy jejího věku. V poslední době měla velmi často pohlavní styk s 28-letým mužem (nyní trestně stíhán). Často utíkala z domova. Třikrát se pokusila o sebevraždu (žádné demonstrativní pokusy). Byla sexuálně zneužívána. Opakovaně utekla z hospitalizace v Dětské psychiatrické léčebně. Byla medikována antidepresivy. Je agresivní (zejména verbálně) pokud si neví rady s nějakým problémem i na ty, kteří s problémem nemají nic společného (přenesená agrese).

6) Karolína se často toulala. Pije pivo a již několikrát byla opilá. Kouří, marihuanu měla několikrát a hodnotí ji velmi kladně. Zkusila i jiné drogy (pervitin) – žádné mimořádné zážitky. Je schopna si uvědomit své chování i jednání a má zájem to řešit.

1. Nepříznivé výchovné prostředí v rodině

Nedostatek času na dítě pro pracovní vytížení rodičů v úplných i neúplných rodinách, nebo se jedná o faktický nezájem o dítě zejména pro patologickou závislost rodiče, či neschopnost výchovy dítěte (zejména psychické potíže) a nezvládnutí role rodiče.

Také sem patří traumatizující zážitek, časté a bezdůvodné trestání, malá citová odezva či zpřetrhání citových vazeb, přičemž se jedná např. o odchod jednoho z rodičů (či ztrátu – úmrtí) domácnosti, které je dítětem vnímáno jako ztráta, nebo v úplné rodině např. nadřezování sourozenci a snižování kreditu dítěte.

Lze sem také zařadit oslabení vlastní identity dítěte a touha po vlastní autonomii, jíž může přemíra obav o dítě, nebo nezájem o jeho osobu, přičemž společným jmenovatelem se stává snaha dítěte o sebezprosažení.

2. Poruchy chování dítěte ve vztahu ke škole

Nevhodné chování ve škole, nezájem o vyučování pramenící buď z přetěžování dětí, nebo se dítě snaží z nejrůznějších příčin vyhnout, což jsou jevy vedoucí k záškoláctví.

3. Patologické formy chování dětí a mládeže

Více či méně rozvinuté formy patologických závislostí či poruch (psychických, chování) – např. toxikomanie, šikana, krádeže, prostituce atd.

Příčinné podmínky

Nežádoucí projevy chování jedinců (dětí a mládeže) bylo dáno především nedostatečným zájmem rodičů o jejich osobu, či jejich částečnou nebo úplnou neschopností vžít se do role rodiče a vychovávatele a umět předat základní normy a vzorce chování a jednání. Ať již se jednalo o neúplné rodiny, kdy se samotná matka nebo otec se nedokázali vyrovnat se situací, že budou nyní sami nebo o rodiny úplné, vždy sami rodiče nebyli schopni výchovy svých dětí a následně pak umožnění vytvořit zdravé osobnosti svých dětí až již to byly důvody jakékoliv (nezájem, neschopnost, bezradnost, psychické či somatické problémy, neinformovanost, neschopnost převzít odpovědnost, citový chlad anebo naopak až přílišná snaha, autoritativnost atd.).

Jev

Na podkladě uvedených příčin pak docházelo k celkovému oslabení výchovné funkce rodiny, kdy dítě bylo jednak přetíženo svěřenými starostmi o domácnost, nebo jindy zase dítěti byla ponechána příliš velká volnost, což mělo za následek zvýšenou dávku sebevýchovy, která byla zcela nepřiměřená k věku dítěte. Dále docházelo k pocitu předčasné dospělosti nebo strádání v citové oblasti a s tím i spojených negativních forem

chování jak ve škole, tak zejména ve volném čase mimo školu, které přerůstaly až do patologické roviny.

Intervenující podmínky

V případech zkoumaného vzorku byl intervenující podmínkou pro vznik nežádoucího chování nezáměr o rozvoj či neschopnost rozvoje osobnosti dítěte ze strany rodičů.

Jednání

Děti a mládež ze zkoumaného vzorku byly ke svému jednání donuceny absencí přiměřeného a citového prostředí v rodině. Protože se vzhledem k jejich dosaženému věku, který byl stále velmi nízký na to, aby se staly samostatnými a zralými osobnostmi (z fyzického a zejména psychického hlediska), se špatně orientovaly v rodinném klimatu, vyústilo jejich chování do nepřijatelných podob.

Následek

Následkem nevhodného jednání dětí a mládeže, byl vznik a rozvoj jejich nežádoucího chování, které vedlo až k jejich umístění do Diagnostického ústavu. V případě zkoumaného vzorku se potvrdilo, že pro rozvoj osobnosti žádoucím směrem není zcela rozhodující z jaké rodiny dítě pochází (úplné či neúplné), ale podstatné je, jaké se mu dostává citové a výchovné péče ze strany rodičů.

Vzájemná interakce v rodině spočívá v tom, jak se chovají rodiče navzájem k sobě a ke svým dětem. Toto jejich počínání je pak samotnými dětmi vnímáno.

Rodiče často s rostoucím věkem dětí snižují frekvenci starostlivosti a dohledu, neboť se domnívají, že je dítě již schopno se o sebe téměř postarat samo a nepotřebuje tak velkou péči jako dříve anebo nemají již k dítěti žádoucí citovou vazbu. Ať žije dítě v úplné či neúplné rodině, potřebuje cítit zájem ze strany rodičů o svou osobu a rozvíjet se ve vhodném prostředí. V opačném případě pak dochází k nežádoucím projevům chování.

Doporučení pro praxi

Na základě výsledků mého výzkumného šetření, jsem rozdělil svá osobní doporučení pro praxi do několika bodů:

1) Odpovědnost rodičů – rodiče vést k odpovědnosti za výchovu svých dětí, aby nedocházelo k případům, že rodiče postupně nechávají (z jakýchkoliv důvodů) vše pouze na dětech s tím, že „ony si nějak poradí, vždyť už jsou dost velké“. Jsou to stále děti a je velmi žádoucí být jim stále správným vzorem. Proto se mi zde jeví jako nejlepší způsob lepší informovanost rodičů prostřednictvím odborníků (častější diskusní TV programy na téma rodičovství a výchova nebo besedy s odborníky pořádané např. ve spolupráci se školou, kterou dítě navštěvuje, kontakty na specialisty).

2) Organizování volného času – jedním z řešení, jak předcházet delikvenci či tomu, aby se dítě dostávalo do častého a blízkého kontaktu s nevhodným prostředím. Proto doporučuji školním institucím aby více a pokud možno kreativně a pestře dokázaly nabídnout množství aktivit trávení volného času pro děti a mládež a dokázaly tak zaujmout jejich pozornost. To vše se samozřejmě neobejde bez úzké spolupráce s rodiči, kteří by společně měli co nejvíce zajistit, aby jejich děti plně využívali volného času ke svému zdravému rozvoji a nenudili se. Nuda je totiž nejkratší cesta k tomu, aby se děti dostaly na „šikmou plochu“.

3) Komunikace a zájem o své děti ze strany rodičů – rodiče by měli se svými dětmi umět komunikovat, měli by jim porozumět a v případě problémů umět poradit a pomoci. Měli by se zajímat vždy o své děti – co, kde, jak, s kým, proč a kde co dělají a mohli tak včas zasáhnout v případě blížícího se problému. Pokud rodiče mají v této oblasti nedostatky, doporučuji studium příslušné literatury, příp. nestydět se vyhledat odborníky a včas se poradit a nepřeceňovat své síly, nebo nechat vše být a spoléhat na to, že ono to nějak dopadne.

Samozřejmě musím konstatovat, že se jednalo o výzkumné šetření, neboť zde bylo použito konkrétních výzkumných metod a jejich části v kombinované formě, a proto se tato doporučení zejména týkají těch skupin rodičů, kteří mi sloužili jako můj vzorek pro můj výzkum, avšak na druhé straně si myslím, že se mohou týkat většiny rodičů, aby tak předešli následným výchovným problémům.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo v teoretické části již v úvodní kapitole se seznámit se základními pojmy jako je rodina, funkce rodiny a základní typologie rodin, pro snazší pochopení a lepší orientaci v dané problematice. V další kapitole již byly uvedeny jednotlivé typy rodin – rodina úplná, neúplná (důvody neúplnosti rodiny – rozvod, úmrtí, svobodné matky atd.), náhradní (adopce, pěstounská péče, nevlastní jeden rodič, výchova u prarodičů a dětské domovy) a jejich výhody či úskalí pro výchovu dětí. Dále byly uvedeny různé druhy rodinného prostředí (jejich výhody či nevýhody) a následně péče o dítě a jednotlivé poruchy rodiny, které mají velký vliv na výchovu ale i utváření osobnosti dítěte.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřil přímo na rodinnou výchovu, její principy, podmínky, faktory, cíle, metody a nástroje výchovné práce, které napomáhají ke zdravé výchově a růstu dítěte. Také zde jsou uvedeny i potřeby dítěte, které by měly být ve výchově uspokojovány a v neposlední řadě také jednotlivé typy nesprávné výchovy, které se používají a hlavně jejich škodlivý vliv na další vývoj dítěte.

Ve čtvrté části jsem se již zaměřil na jednotlivé poruchy, sociálně patologické jevy, návykové poruchy a závislosti – jejich stručný popis, jejich příčiny a hlavně důsledky pro další vývoj dítěte.

V poslední kapitole teoretické části jsem chtěl poukázat na následnou nápravu poruch, prevenci poruch a závislostí a také léčbu poruch a závislostí. Z této kapitoly jednoznačně vyznívá, že nejzásadnější a nejdůležitější, ale zároveň také nejúčinnější je správná prevence – tzn. předcházení vzniku problému nebo jeho zachycení hned v začátku. Samotná léčba již často nebývá tolik účinná, a kolikrát je velmi zdlouhavá s nejasným koncem.

V praktické části jsem se pokusil zjistit příčiny nežádoucích projevů chování jedince a případné vlivy prostředí úplné či neúplné rodiny na utváření jeho osobnosti. Byla zde věnována pozornost jednotlivým rodinným konstelacím, kde byl kladen důraz zejména na možnost ovlivňování osobnosti dítěte vzniklými situacemi v rodině, hlavně těmi kritickými.

Z hlediska zdravého formování osobnosti dítěte se jako klíčová jeví soustavnost výchovného působení spojená s vytvářením podnětného a citového prostředí.

Lze říci, že když jedna z těchto složek chybí nebo je výrazně oslabena, začnou se dříve nebo později u jedince projevovat poruchy chování, o kterých je zmínka v následujících kapitolách. Méně závažné poruchy chování (lhaní, dětská neposlušnost apod.) mohou při nedostatečném výchovném zásahu přerůst v závažnější formy (záškoláctví, agresivní chování, šikana), či dokonce patologické jevy (alkoholismus, toxikomanie). Opakovaně je zdůrazněna soustavnost a důslednost ve všech oblastech výchovy.

V této práci jsem se zabýval zkoumáním rodinné výchovy v prostředí úplných i neúplných rodin, kde se již u dětí projevily nežádoucí formy chování, které vedly až k jejich umístění do Diagnostického ústavu. Zkoumaný vzorek byl zvolen tak, aby reprezentoval jednotlivé typy rodin.

Pomocí použití výzkumné metody analýzy studijních materiálů byly sestaveny životní příběhy jedinců, u kterých se projevila více či méně závažná forma nežádoucího chování.

Zásadním rysem těchto forem bylo nevhodné působení rodičů, přičemž nebylo rozhodující, zda se jednalo o rodinu úplnou či neúplnou.

K úplnému závěru bych si dovolil uvést ještě jednu podle mne zásadní věc, která se týká zdravé rodinné výchovy, a to je zodpovědnost. Pokud se má narodit dítě (plánovaně či neplánovaně), měli by rodiče k tomuto přistoupit velmi zodpovědně. Někteří se cítí již připraveni být rodiči a někteří ještě ne. Otázkou je co dělat, když dítě je „na cestě“. Přistoupit k tomu zodpovědně. Pokud jsem připraven, tak přesto neuškodí si prostudovat literaturu a pokud připraven nejsem, platí to dvojnásob. Navíc je zde spousta odborníků, kteří na požádání poradí a pomohou. Rodiče nejsou přece zodpovědní jen za zplození dítěte, ale zejména za jeho následnou, a pokud možno co nejlepší ve všech výše uvedených směrech, výchovu, a tím i za jeho budoucí život.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

DARÁK, M. *Kapitoly z teórie výchovy*. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, 2004.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha : Avicenum, 1986.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. Praha : SPN, 1987.

KOVAŘÍK, J., ŠMOLKA, P. *Současná rodina*. Praha : Print, 1996.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují: Eseje z dětské psychologie*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-006-5.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha : Grada, 1997. ISBN 80-7169-587-4.

MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum, 1989. ISBN 08-056-89.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.

MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha : Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha : SLN, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MEČÍŘ, J. *Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže*. Praha : Avicenum, 1990. ISBN 08-005-90.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti*. Praha : Avicenum, 1993.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Léčba a prevence závislostí*. Praha : Psychiatrické centrum, 1996.

PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. Praha : ISV, 2004. ISBN 80-86642-31-3.

POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno : Ústav psychologického poradenství a diagnostiky r. s. ISBN 80-86568-04-0

PTÁČEK, R. *Poruchy chování v dětském věku*. Praha : Agama, 2006. ISBN 80-86991-81-4.

ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha : Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.

SKÁLA, J. a kol. *Závislost na alkoholu a jiných drogách*. Praha : Avicenum, 1987. ISBN 08-077-87.

STŘELEČEK, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha : Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DD	Dětský domov
OSP	Oddělení sociální péče o dítě
OD	
DPL	Dětská psychiatrická léčebna
SVP	Středisko výchovné péče

SEZNAM PŘÍLOH

KAZUISTIKA 1

KAZUISTIKA 2

PŘÍLOHA P I: KAZUISTIKA 1

Zdeněk G. (13 let)

záškoláctví, dohled nefunkční 26.9.

Chlapci přijeli společně v doprovodu pracovnice OSPOD. Byli čisti, patrně nove oblečení. Kontakt navázali klidně. Obtížně se orientovali ve verbálně předkládaných informacích.

Rodina dlouhodobě v péči OSPOD. Všechny děti prošly ústavní výchovou. Dva stále ještě v DD Zruč n/Sázavou. U dětí nejsou informace o závažných výchovných potížích či trestné činnosti. Rodiče ani nikdo z okolí nebyl schopen zajistit docházku chlapců do školy. V minulosti v péči Člověk v tísní a STŘEPu. Nejschopnější člen z rodiny je patrně sestra Jolana (aktuálně na MD). Telefon vlastní jen sestra Růžena, chlapci neznají číslo.

Dle soc. prac. je možné realizovat krátkodobé pobyty v rodině (dovolenky, prázdniny), pokud bude rodina spolupracovat. Z výpovědi chlapců - ostatní děti umístěné v DD jezdí domu pouze na prázdniny.

Patrně mentálně a možná i motoricky velice pomalý. Sedí, mlčí, kouká. Snad trochu čte. Neví, co by ho mohlo bavit, snad fotbal. Přiznává kouření, alkohol a drogy neguje. OPParizkova, Prtiisova, Kubat

6.11

Měl pěstní konflikt mezi Zdeňkem a Čečákem, jez vznikl z "rasových" důvodů, na ochranu Zdenka se přidal Sucher. Všichni uvádějí, že konflikt vyprovokovala protistrana, že šlo o nadávky typu do "matky", plivání do jídla apod. Dozor uvádí, že iniciátorem byl Gadži, Čečák se vesměs drží stranou, ale není to vše zcela jasné.

Všechny jsem si vzal dohromady, ostřeji vytýčil pravidla jejich chování, která zopakovali a odsouhlasili, budou se držet daleko od sebe, nebudou se kontaktovat, když něco řešit, tak prostřednictvím vychovatele, pope. ved. vychovatele.

U Gadziho předpokládám, že se ataky budou opakovat, asi není příliš schopen "hrozby" intelektuálně zvládnout, také spíše preventivně více hlídat, ostatní dva by mohli adekvátně reagovat, i když chování Čečáka, ve smyslu všechno vím, všechno znám by mohlo napětí spíše podpořit.

Mek. 26.9.2006

Dnes byl Zdenek zařazen do skupiny Panteru. Po celé odpoledne se nijak neprojevil, je vnímavý a rychle pochopil základní pravidla chování a fungování v DU. Dnes se nijak nezúčastnil jakékoliv diskuse ve skupině.

La

28.9.2006

Dnes jsem měl Zdenka ve skupině a přišlo mi, že se uráží kvůli každé hlouposti. Odpoledne jsme měli soutěže s ostatními skupinami a Zdenek si snažil úkoly zlehčovat. Při plnění jednoho z úkolů jsme jej poslali na začátek, protože porušil pravidla. Zdenek se urazil a odešel od skupiny. Šel jsem za ním, on brečel a něco drmolil, ale absolutně jsem mu nerozuměl. Pak jsme převedli řeč na něco jiného, to trochu zbystřil, ale porad byl uražený. Tak jsem do něj jen tak dloubnul a Zdenek se rozesmál, úplně v pohodě se vrátil ke svému družstvu a pokračoval v soutěžení. Přijde mi, že bude asi dost vznětlivý a nevyrovnaný. Dost často jsem slyšel z jeho úst, že odsud odejde, že to tady rozmlátí apod. Žádám o psychiatrické vyšetření.

Vt

2.10.06

Při čistění potoka byl ze začátku velmi lenivý, možná spis nevěděl jak na to. Nakonec se rozjel a pracoval docela slušně, nebyl až tak aktivní jako někteří ostatní Panterři, nicméně udělal kus práce. Bohužel není moc vnímavý, také se mu občas musí úkol vysvětlit dvakrát i třikrát, než ho pochopí a pak se musí hodně důsledně kontrolovat. Při převlékání jsem ho musel dost kontrolovat. Večer si neuměl pustit teplou vodu ve sprše a prosil mě, abych mu pomohl ji namixovat.

Kub

4.10. 2006

První rozhovor se Zdenkem po jeho příchodu do DU. Vůbec se na rozdíl od svých bratru nebal, ochotně, v rámci svých možností komunikoval. Některé otázky jsem musela opakovat nebo přelozit do "lidstiny", když nechal. Cítí se v DU dobře, na rodiče si vzpomene, ale ne tak, že by se mu stýskalo. Ve škole se zajímá o přírodu, rád obkresluje. O rodičích mluví dost odtázitě, dokonce i říkal, že matka má zájem si mít mladší bratry a Pepika - když jsem se ptala i na něho, tak nevěděl a ani ho to neznepokojovalo. Chtěl by

takovy zivot jako je v DU mit i doma, kdyby to mel rodice nechtel by jinde byt. Skola ho jinak moc nezajima. Jinak ma zajem jen o filmy s bojovou tematikou.

Hovor byl slozity i s ohledem na jeho vyjadi-ovaci schopnosti, ale v ramci jeho velmi omezeneho intelektu na rozdil od bratru mel hlavu a patu. Na rozdil od bratru byl cisty, a upraveny. Nesmrkal na zem a jinak se odpudive nechoval.

Prusova

6.10.06

Zdenek se trochu otrkal a uvolnil, tak se mu dari byt u kazdeho nepokoje, kdyz se nekde cosi deje, je u toho, path k tem kteii se daji rychle strhnout k lumpaceni. Zatim se me nezda ze by to bylo nejak nezvladatelne a urcite se s nim da mnoho Mat, je poti•eba ho trochu dotesat. Bohuzel díky tomu zatim neplni, na rozdil od bratru, kteTi jsou plnici. Dnes na nakupu si vedl docela dobre. Dokazal si pricist jednotlivé ceny a daval si na tom zalezet.

Kub

9.9.06

Pri prevlekani mel velke problemy se svymi vecmi, nevedel, We je ma, poi•ad se za necim vracel , neco hledal a zdrzoval celou skupinu. Na vychazce uz byl v lepsi nalade, mel postavit mohylu a zpocatku nevedel co vlastne po nem chci. Pak zacal stavet, koukal na ostatni co delaji a nakonec se chytl a postavil obydlí pro bezdomovce. Vecer byl rozrusen a musel byt nekolikrat uklidnovan.

MI

12.10.2006

Prubezne hodnoceni

Zdenek byl zpocatku vyjukany, ve skupine s nikym nekomunikoval, drzel se stranou.

U niceho dlouho nevydrzi, nema trpelivost, casto se hued vzteka a vzdava cinnost, ktera mu nejde. Rovnez neoplyva pracovitosti, kdyz mu clovek prideli praci, remca, nechce se mu a hued se pta, proc zrovna on musi nest batoh, vytirat apod. Nechce se mu skladat ski•inka, nejradeji by se jen bavil.

Bohužel není moc vnímavý, takže se mu občas musí ukol vysvětlit dvakrát i třikrát, než ho pochopí a pak se musí hodně důsledně kontrolovat. Je sociálně slabý a zanedbávaný, neumí se moc orientovat v situacích, udělá, co mu druzí nakukají, neboť "nedohledně" do budoucnosti. Potřebuje podporu dospělých.

Pokyny je nutné dávat jasné, jednoduché, popř. názorně předvést či zopakovat.

Rad by byl úspěšný, ale nedá se mu. Utíká ke lžím, vymyslím, obcházení vychovatele. Hygienické návyky byly při příchodu na velmi slabé úrovni. Nebyl zaznamenán Wk do nemoci.

La.Ku.Mi.

13.10.06, 15:00

Společně s bratry odjízdel na dovolenou. Přijela si pro ně jejich sestra, která působila také v našem zařízení jako klientka.

MI

15.10.2006

Navráť bratru v doprovodu sestry Jolany, to nám dopředu volala, že kluky vrátí zpět kolem 15. hodiny. Kluci moc nemluvili, ale bylo vidět, že se jim doma líbilo. Rozloučení bylo velmi rychle, bez slz.

Vac

18.10.06

Mám pocit, že se Zdeněk vůbec nesnáší. Je ve skupině, která je aktuálně velmi dětská a přesto nějak nemůže zapadnout. Neumí se projevit, neumí zvýraznit to, co umí. Dnes jsem ho chválil za kresbu z relaxace - bude k dispozici psychologce. Budu hledet dál, za co se bude moci pochválit, ale obávám se, že Who bude poskrovnu.

Mi

19.10.2006

Zdeněk je hodně infantilní, ale na druhou stranu už by se chtěl chovat jako dospělý a vůbec mu to nejde. Je přežně vznetlivý, urazí se za každou hloupost. Včera nemohl pochopit, proč jsem mu dal jenom dva body, když vlastně nic neprovedl. Rekl jsem mu, že má napomenutí ze školy a že za jedno napomenutí jsou u Panteru prostě dva body. Byl hodně

nastvany, ze nesplnil. Rekl jsem mu, ze bude mit sand zase dalsi tyden. Absolutne nechape, ze to, jake ma hodnoceni, zavisi predevsim na nem samotnem. Vcera mi oznamil, ze nesplnil kvuli nam dospelym, ale vubec necitil svou odpovednost. Nemohu si pomoct, ale Zdenek se mi jevi jako nejhorsí ze vsech tri brachu. Bohuzel s nim nevi moc kloudna rec a je to velky provokater. Vt

23.10.06

Pri prevlekani jsem zjistil, ze mu opet chybel pracovni ohoz. Tak si ho nafasoval. Je neustale trochu pozadu. Pripada me, ze se trochu zlepšuje, ale stale se objevuji drobne konflikty s ostatnimi. Je potreba ho neustale kontrolovat, vecer kdyz uklidil v koupelne, jsem tam naseł jeho zmuchlany rucnik. Musim ho pochvalit za dnesni hru, pri basketu se fakt snail ac mu to moc neslo.

Kub

24.10.06

V noci se opet pomocil a vecer jen s velkými obtizemi povlekl postel. Kdyz byli zauzlovane snurky na kapne, tak bezel pro nuzky a chtel je ustrihnout. Nastesti jsem ho odchytil, i kdyz byla skein zavrena, ale nemohl pochopit, ze reseni je je rozuzlovat. Pri hodnoceni je na nem videt, ze neudrzi ani chvilku pozornosti.

Kub

25.10.2006

Zdenek neustale provokuje Josefa Freunda, i kdyz Josef mu absolutne nic nedela. Dnes jsme to resili ve skole, Zdenek absolutne neuzna svou chybu, neustale se obhajuje a svaluje vinu na nekoho jineho. Dost nevhodne se vyjadruje i o dospelych a to hlavne tehdy, kdyz resi konflikt, jehož je on sam soucasti. Bohuzel dnesni den se opet neobesel bez napomenuti. Take fyzcky napadl Pepu, za coz dostal start.

Vt., Zi

25.10.06

Postrehy z arteterapie

Zdenek je na tom po vseh strankach jako male dite. Pi•i tvorbe zacne byt peclivy, ale po chvili ho to prestane bavit a uz j en odbyde zbytek. Uci se v podstate predevsim strukture casu, kdy je cas na tvorbu, kdy na povidani, kdy na zakonceni. Pri uvolnovacich technikach je zprvu nejisty, ale jakmile se dostane do raze je naprosto k nezastaveni a jen velmi tezko se mu stanovuji hranice. Muse se tak cinit velmi jasne a stryktne. Uci se ve skupine komunikovat s ostatnimi, dodrzovat umluvy mezi klukama, coz mu moc nejde apod. Celkove se projevuje naprosto nevyzrale a detsky.

Vsimla jsem si, ze je peclivy pre konecnem uklidu.

No

26.10.2006

Prubezny zaver

Zdenek Gadzi se na zdejsi prostredi adaptoval postupne. Potize mu od pocatku pobytu pusobilo porozumeni pokynu a dodrzovani vnitriho radu, zejmena nelibi-li se mu od nej vyzadovana cinnost. V adaptacnim obdobi v takoveho situaci reagoval vzdy odchodem od skupiny a odmitanim komunikace s okolim. Tato reakce pi•etrvava do soucasne doby. I pies vyse uvedene je u Zdenka videt snaha o spolupraci s vychovatelem, prekazkou v komunikaci je jeho problem pochopit vyznam pozadavku. Jakmile se mu pozadavek zopakuje nebo vyjadri pro Zdenka srozumitelneji, ochotne a bez naznaku odporu pokyny plni. Obcas se snazi o vecech diskutovat, v teto oblasti je limitovan svoji chudou slovni zasobou. Ve skupinovych cinnostech zatim nijak neoslnuje, ve skupine se neustale udržuje v prumeru. Ma tendenci k zesmesiiovani slabsich, ktere hranici se sikanou, coz lze vypozerovat z jeho jednani k Honzovi Freundovi. SpoustUem k takovemu jednani je „vzor jineho" a chlapcova pomerne lehka ovlivnitelnost negativnim „vzorem".

Pi•i cinnostech zacne peclive, ale po chvili ho to prestane bavit a cinnost uz jen odbyde nebo vubec nedokonci. Uci se v podstate pi•edevsim strukture casu, kdy je cas na tvorbu, kdy na povidani, kdy na zakonceni. Pri uvolnovacich technikach je zprvu nejisty, ale jakmile se dostane do raze je naprosto k nezastaveni a jen velmi tezko se mu stanovuji hranice. Muse se tak cinit velmi jasne a stryktne. Uci se ve skupine komunikovat s ostatnimi, dodrzovat umluvy mezi klukama, coz mu moc nejde apod. Celkove se projevuje naprosto nevyzrale a detsky. Zdenek absolutne neuzna svou chybu, neustale se obhajuje a

svaluje vinu na nekoho jineho. Dost nevhodne se vyjadruje i o dospelych a to hlavne tehdy, kdyz resi konflikt, jehož je on sam soucasti. Na rezim si zvolna zvyka , a nevi patrna apatie nebo lhostejnost pre plneni. O svuj zevnejsek Zdenek Gadzi dba pi•imerene, chodi upraven. Hygienicke navyky si behem adaptacniho obdobi vstipil, v teto oblasti nejsou problemy.

Se sverenymi vecmi zachazi primei•ene, zbytecne j e neposkozuj e. S financnimi prostredky naklada s rozmyslem.

Dosud nebyl zaznamenán utek do nemoci.

Vypracoval: La,Mi,Kub

29.10.06

Zdenek dnes pri nohejbalovem nebyl schopen samostatne fungovat jako ostatni deti a neustale nekde pobihal, We nemel a obcasne vyvolaval konflikty mezi detmi. Vubec nepristoupil na to, ze neco provedl spatne. Na chodbe se nedokaze ovladnout ani pied zraky vychovatele a slovne i fyzicky napada nekt ere deti, hlavne Pepu Freunda.

Kub

30.10.06

Od obeda zacal dobre fungovat , u pTevlekani nase l svou pozici a vybral si veci dle svehop gusta, aniz bych mu nejak moc pomahal. U stolovani se choval slusne, zbytecne na sebe neupozornoval a zeptal se, pokud mute jit na pridavek. Ve spolecnych cinnostech prekvapil a hru, ktera se zakladala na pameti a postrehu zvladl, jako jeden z nejlepsich. MI

1.11.06

Dneska mel dobry den, nezaznamenal jsem konflikty s odstatnimi Pantery. V telocvicne me prekvapil svoji snahou a hodne se snazil pri Ringu, kdy se stal jednou z opor druzstva. Dokonce i dobre hral stolni tenis, tak si u me opravil reputaci, protoze zprvu jsem mel pocit, ze je uplne motovidlo. Takze neni

Kub

4.11.06

V dopolednim programu , kdy mel pracovat na navrhu sve vizitky , vyrobil certa. Pracoval s narocnou technikou (barvami na sklo), se kterou mel zpcatku mensi problemy. Po

ukazce , ze to jde, zacal pomalu ale jiste pracovat a ve finale ho prace zacala i zajimat. Myslim, ze mel radost z vysledku. Na odmenove akci se choval jako malt' kluk a hazel po detech ve vlaku zimni dopliiky.

M

5.11.06

Zdenek zacal den nejak nest'astne uz dopoledne, kdy si nezapamatoval zadnou reportaz, kterou mel sledovat, coz mne velmi udivilo, jelikoz prumer, , jeho z chlapci dosahli by 17-8 z 1 L. Posledni byl i ve stavbe z Lega, kdy postavil par kostek. Vyvrcholeni nastatlo odpoledne pri nohejbalu, kdy se neustale urazel, odmital hrat a pri prvni konfliktu s Milanem Rezkem dostal agresivni zachvat a napadl Milana. Svuj atak opakoval i po duraznych intervencich obou pritomnych vychovatelu. Jeho jednani v afektu je nepi•imeiene, hrube a cilene zamerene na fyzicke ublizeni sveho aktualniho soupe•e.

MI

6.11

keen pestni konflikt mezi Zdenkem a Cecakem, jez vznikl z "rasovych" duvodu, na ochranu Zdenka se pridal Sucher. Vsichni uvadeji, ze konflikt vyprovokovala protistrana, ze slo o nadavky typu do "matky", plivani do jidla apod. Dozor uvadi, ze iniciatorem byl Gadzi, Cecak se vesmes drzi stranou, ale neni to vse zcela jasne.

Vsechny jsem si vzal dohromady, ost•eji vytycil pravidla jejich dalsiho chovani, ktera zopakovali a odsouhlasili, budou se drzet daleko od sebe, nebudou se kontaktovat, kdyz neco resit, tak prostrednictvim vychovatele, pope. ved. Vychovatele.

U Gadziho predpokladam, ze se ataky budou opakovat, asi neni pi•ilis schopen "hrozby" intelektualne zvladnout, take spise preventivne vice hlidat, ostatni dva by mohli adekvatne reagovat, i kdyz chovani Cecaka, ve smyslu vsechno vim, vsechno znam by mohlo napeti spise podporit. K zadnemu zraneni nedoslo, je to vzajemne napadeni bez zraneni, doporucuji pritomnym kazensky vyresit dle VR.

Mek.

7. 11.2006

Dnes dopoledne dostal Zdenek START za fyzicke napadeni. Pri svacine vyvolal konflikt s Martinem Cecakem, do ktereho zasahoval Sucher. Konflikt trval az do obeda, bylo treba ho doiesit a vyslo najevo, ze Zdenek zacal fulgarnimi nadavkami (necum na me..., di do pi... apod.) provokovat Cecaka a ten mu „flusnul" na tac vedle svaciny a uz byli v sobe. Sucher zasahoval, protoze mel sluzbu a on mu poplival tac a take pry pomahal Zdefikovi. Na

7.11.2006

Dnes odpoledne Zdenek nekolikrat napadl Martina Cecaka, vzdy to bylo naprosto bezduvodne. Se Zdenkem jsme o tomto vzdy po jeho ataku o situaci hovorili a Zdenek se vzdy vymlouval na provokaci ze strany Martina Cecaka. Prestoze jsem Zdenkovi vysvetloval, ze jsem pokazde u cele situaci byl od zacatku a vse jsem videl, Zdenek svoji vinu nepriznal. Jeho chovani se po dobu jeho pobytu zde zhorsuje, ze strany Zdenka jde jiz o treti osobu, kterou zde Zdenek fyzicky napadl.

La

8.11.06

Postrehy z arteterapie

Po odjezdu Marka Zoltaka smutny. Dnes velmi pekne pracoval s hlinou. Na rozdil od vytvarne cinnosti, je pfi praci v keramicke dime velmi napadity, dokaze se po dlouhou dobu soustredit a je zrucny. Dnes kupodivu vystoupil se svym nazorem proti Vaskovu neustalemu vytahovani. Pietrvavaji ruzne detske naschvaly vzhledem k ostatnim, nape. dnes schoval Martinovi jeho dilko a docela dlouho nas nechal pri tom, ze se vyhodilo apod. No

8.11.06

Mam naprosto shodne zkusenosti ohledne chovani Zdenka s kolegou Lankou. Zdenek dnes nevydrzel Smin bez toho, aby neprovokoval Martina. Stal jsem u nich a presto se pokazde vymlouval, ze zacal Martin. Nepomohl ani rozhovor a durazne napomenuti. Jen co odesel z vychovatelny, opet na Martina verbalise zautocil. Vaclav Sucher ho ze zacatku podporoval, ale jen proto, ze spise sympatizuje s chlapci stejne pleti, ale zahy a nahlas se od Zdenka distancoval. Na vecernim hodnoceni zopakoval, ze Zdenka uz podporovat nebude, protoze zacal provokovat i jeho. Pri vecernim florbalu casto trucoval a byl znacne mimo. U relaxace

se neustále osival, vrtel, sustil, otácel a kazil tak ostatním prozitek z jinak úspěšného zážitku. MI

9.11.06

Na popud školy, kdy se zasekl, praskal dveřmi (Martin ho rozcílil) jsem se Zdeňkem hovorila. Snázila jsem se ho pozitivně motivovat a také mu realise říci, co se stane, když ve svém chování bude pokračovat (odloučení od sourozence v DU či následně v DD...). Mluvili jsme o tom, proč je důležité se ovládat, že jeho výmluvy "to on" jsou jinými slovy "to já", já za to nemuzu je "já to tak chci". Doufám, že to pro Zdenka nebylo příliš intelektuálně náročné a něco mu uvízlo, alespoň pocit, že o něj má někdo zájem. Do úvahy připadá i podnet paní učitelky, kdy je možné zvážit přerazení Zdenka do jiné výchovné skupiny. Pravdou je, že v aktuálním složení panteru je nejslabší, podotýkám, že vývojově je na úrovni 6-7 letého dítěte. Ve skupině se cítí nedostatečně, což mu na psych. pohodu nepříde. Zvažte to po víkendu podle toho, jak bude u panteru nadále fungovat.

Skal

10.11.2006

Zdeněk v jedné chvíli v jídelně výrazně nezvládal situaci a pustil se do provokací Martina. Musel jsem ho odtáhnout na chodbu a následně se zklidnil. Site tvrdil, že nebude nic dělat a že uteče, ale zřejmě šlo o chvílkovou reakci. Pravda je ta, že tento afekt trvá u něj podstatně déle, než třeba u Vásků, který vybuchne a je klid. Pak dostal práci, šlo o domácí práce typu utírání prachu a zalevání kytěk. Již předtím jsem si všiml, že taková práce ho baví. Ve skupině a v kolektivu je zdrojem potíží. Byl přistizen, jak naznačím chtěl kohosi nakopnout, pryč jen ze srandy. Pouto mezi Váskem a Zdeňkem se hlavně zásluhou Zdenka značně rozvolnilo, protože Zdenkovi nápady jsou náročné i na něj. Vásek mu vytykal, že není schopen se přiznat ani k tak banální věci, jakou je házení backor po ostatních, ačkoliv ho ostatní viděli. Vet

11.11.2006

Dnesek byl ještě problematickejší než včera, právě kvůli Zdenkovým afektům. Vybuchuje prudkou nenávistí vůči objektu, který si o to site předtím řekl svým provokováním, jako dnes v případě Vlady, ale které propuká i díky provokacím a blbým poznámkám ze strany

Zdenka. Pokud začne, řinou se z něj nadávky neskutečné intenzity. Provokace jsou jedna věť, ale následná reakce a odeznívání je věť, kterou by snad měla řešit psychiatrická. Pak se situace vycisti a je klid. Naprosto neslyší na argumenty, které jsou mu předkládány a to i naprosto nezvratně. Veer se úplně zoufale rozběhl, když jsem ho předtím vykázal z klubovny. Nefunguje u něj napomenutí, dnes dostal start a jakoby se nit nestalo. Vět

13.11.06

Po senátu pii hrabani listi, jsem ho dal cíleně do dvojice s bratrem Vladimírem. Měli na starost poměrně malou část zahrady, ale díky neustalým nadávkám a výtkám především Zdenka pracovali dost pomalu. Vůbec mu nevadilo, že jim stojím neustále za zády. Zhruba po 1/2min se pohádali. Na hodnocení mě zdelil, že on za to nemůže, že ho bratr provokoval. Standartní situace !!!

Kub

PŘÍLOHA P II.: KAZUISTIKA 2

Vendula F. (12 let)

Predbezne opatreni z duvodu vychovne nezvladatelnosti nezletile matkou. Matka se psychicky zhroutila. Vendula byla pfivezena soc. prac. A soudni vykonavatelkou. Pri prijeti velmi kratce plakala. 0 svych problemech hovori otevrene, bez emoci, k matce ma dobry vztah, uvadi jako ke kamaradce. Matka dlouhodobě její vychovu nezvlada. Opakovane zaskolactvi, v letosnim skolnim roce byla jen 14 dni ve skole. Sve obtize s chovanim uvadi od 11 let, kdy se s matkou pristehovala do Milovic a nikoho tam neznala. Narazila na partu starsich mladych lidi a zapojila se ve vseh smerech. Od 11 let temer pravidelne poziva THC (3, tydne) jine drogy neuvadi, ale pripousti, ze ji byly nabizene. V parte pravidelne sex. Zije. Sexualni partneri znaji její vek - je ji znamo i ze se vystavuji trestnimu stihani, je pravdepodobne, ze behem pobytu v DU bude tento problem chtit resit. Pohlavni styk byl nahodny nebo po kratke znamosti. Chraneny i nechraneny. Antikoncepci nema. Posledni styk uvadi pied 2 mesici (je to v rozporu s tvrzenim soc. prac., ktera uvadi informace o velmi castem styku s 28 letym muzem). 3x se pokusila o sebevrazdu - popira demonstracni pokusy, chtela opravdu zemrit. Casto utikala z domova, toulala se, volny cas travila v parte (THC,sex, alkohol). Opakovane utekla, jak uvadi, z hospitalizace v DPL- blizsi informace nejsou znane. Uvadi, ze v minulosti byla medikovana - antidepressiva.

Zaver: Bystra divka, sex. Zneuzivana, citove vazana k matce, problemove chovani - navyk na THC, cigarety a absolutni volnost bude v pocatku obtizne zvladat. S ohledem na vek nejprve zarazena do skupiny Gepardu, zivotni styl vsak mute vyzadovat j ej i prerazeni do skupiny Kocek.

Prusova21.10.2006

Hyper-otevrene reagujici na impulsy ze sveho okoli. Na dnesni akci se mnou dost zevrubne hovorila o svem pobytu v PL, Kde se zna s Lenkou Kuliskovou, dost bez zabran hovorila prede vsemi o svych sebvrazednych pokusech. Az ostentativne najevo davala (v me pritomnosti) najevo matce pri jejim telefonatu, jak se ji zde libi, zaroven jak ji nesedi nekteri lide, myslela tim deti, protoze o dospelich miuvila v superlativech. Je chytra, rada hovori s dospelymi a neni divu, ze si prilis nerozumi s vrstevniky. Její svehlavost a jista predcasna zralost ji svym zpusobem vyrazuji z tohoto dialogu. Její socialni citlivost je vyssi, nez je beznym standartem v nasem kolektivu, Prokazala to ve vztahu k Adamovi a k

ostatnim, když zpozorovala, že je jimi odsouvan na okraj ve skupine. Nejprve nechtela jet na bobech, pak se dala premluvit a jela. V uvodni zprave je uvedeno, že je otec ve VTOS. Ona vsak hovorila o tom, že je slevacem v Kovohutich Celakovice. Tak nevi m.

Vet

23.10.2006

Venduly biologicky otec je ve VTOS za neplaceni vyzivneho a slevacem Kovohutich je treti

mantel maminky, který Vendulu vychovava od 3 let a ona ho svym zpusobem povazuje za sveho otce. Jed

23.10.2006

Vendula byla dnes velmi dobre naladena. Byla jednim z nejsilnejsich clenu skupiny. Nenecha se jen tak vyprovokovat chovanim kluku, nejde s nimi do konfliktu. Vecer mela telefonat s matkou. Matka ji zrejme sdeila, že o vikendu neprijede. V to chvíli ztratila Vendula jakoukoliv motivaci k dobremu chovani. Zhroutila se. Matka je pry jedina, na kom ji v zivote zalezi, je na ni velmi zavisla, az nezdrave.

Mys

24.10.2006

Vendula se na senatu chovala velmi dobre. Pri pracovnich cinnostech byla aktivni, po urcite dobe ji ale cinnost prestala bavit. Vendula zacina diskutovat o pravidlech. Zajimala se o to, jak je mozne, že když se chova stejne, jsem na ni pri bodovani prisnejsi než jini vychovatele. Snazila se me premluvit, aby mohla zavolat kamaradovi. Vendula se snazi vybojovat si zde urcita privilegia (nape. že ona jedina se mute sprchovat dole atp.). Slovně casto napada jedince, kteří ji opakovane provokují. Ve skupine ma konflikty s Jakubem, mimo skupinu nape. s Martinem Fekem.

Mys

25.10.2006

Vendula se vratila ze skoly ve vyborne nalade, tesila se na brusleni, ackoli vcera rvala, že nikam nepojede. Cesta busem byla absolutne bez problemu, brusleni si podle svych slov velmi uzila, libilo se ji tam a i velmi hezky se chovala ke vsem detem ze skupiny, a to i k

Jakubovi, ktereho v lasce zrovna dvakrat nema. Pri odchodu ze stadionu, kdy jsem ji odmítla rozvázat a sundat brusle s tím, že ve 12 letech by to mohla zvladnout sama, ztropila neuveritelnou scenu. Rekla jsem ji, že ackoli ma kamarady o mnoho let starsi než je ona, neumi se dle meho nazoru bavit s dospelymi. O sundani brusli me totiz "pozadala" stylem: Mohla byste mi aspon sundat brusle?" Vendulu to hodne rozcililo, že uz teda bade radsí drzet "hubu" apod. Deti z ostatni skupiny se kricici Venduly zacaly stranit a odesly ke dverim. Verca dokonce Vendulu upozornila na to, že se na ni vsichni Tide koukaji a 3 holky se dokonce j ej imu hysterickemu zachvatu smeji. Vendulu to nijak nerozhodilo, nastvane vzala brusle a odesla ven ze stadionu. Po zhruba 20 minutach mlceni me Vendula oslovila s tím, že se mi moc za to scenu omlouva, pry nebyla nastvana na me, ani na nikoho z deti, ale sama na sebe a v to chvili nevedela jak jinak to ma resit, aby se ji ulevilo. Pri odpolednich micovych hrach byla skvela, Snazila se o stmeleni skupiny, kdyz obcas doslo k hadkam mezi Vercou a Mirkou nebo Pepou a Filipem, kteri se neustale Slovne napadali kvuli spatnym vykonum behem hry. Hodnoceni a hygiena je bez problemu, Vendula je naprosto samostatna. Vecer se mi sverila, že ma obavy z mozneho tehotenstvi, nebot' ma pry o 15 dnu opozdenou menstruaci a nevi komu to rict. Navic pry stale ceká na leky k lecbe stitne zlazy - maminka ji pry varovala, že pokud je nebude uzivat, maze i zemrit. Domluvila jsem se s ni, že se zitra na obe veci zeptam pani zdravotni.

NOV

25.10.2006

Vendula ma plnou hlavu zivych hnid. Osetreno Difusilem. Sv

26.10.2006

Ve 12:40 volala slecna Marketa Blahova (26let), ktera se s Vendulou seznamila v Bohnicich. Moc Vendulu pozdravuje a pokusi se vecer jeste jednou zavolat - neni si jista, jestli se ji to podari, protoze pry trpi schizofrenii...

NOV

27. 10.2006

Vyjadreni OSPOD ke kontaktum:

Pokud se tyce kontaktu Venduly s okolim ma OSPOD za to, že vhodny kontakt je s matkou, Jitkou Garnekovou, bytem Lysa nad Labem, Okruzni 1509, s nevlastnim bratrem

Jakubem Petruzalkem, bytem Celakovice, Dukelska 1621 a babickou Jitkou Sebestovou, bytem Celakovice, Dukelska 1621. Matka je v současné době v horším psychickém stavu, uvazuje o ústavním léčení v PL Sádská.

Str.

27.10.2006

Vendula měla dnes celkem průměrný den. Pi•i uklidu se moc nesažila, spis si prohlížela to, co měla uklizet. V puke rozdelane práce odesla psat nějaký dopis a byla drža, když jsem ji poslala, aby si svou práci dodelala. Pi"i zpívání byla nervozní, ale zvládla to. Veer začala zase Venduly hra. Za prvé volala matka, která údajně Vendule rekla, že její kurátorka zarídí, aby se Vendula nedostala domu, takže měla Vendula jeden ze svých vystupů psychického zhroutení. V afektu byla opět velmi drža. Když byla upozorněna, že si má odlakovat nehty, diskutuje o pravidlech a nehodla je dodržovat. Přestože byla umístěna ke lvicatum, dnes spala opět u koček.

Vendula manipuluje s okolím, vynucuje si pozornost a požaduje výjimky! Mys

28.10.2006

Vendula dnes opět požadovala radu výjimek. Nesouhlasí téměř s každým pravidlem, které je jí sděleno, opakovaně požaduje vysvětlení k pravidlům a dožaduje se hovorit s někým z vedení, aby ona mohla mít výjimky. Při nesouhlasu s pravidly je velmi drža na vychovatele. Začíná strhávat i některé ostatní dívky. Nakonec ale vždy jde a pravidla dodržuje. Po rozhovoru s matkou bývá rozrušena, i když hovor proběhne v pořádku. Je pak podrážděna na své okolí.

Mys

29.10.2006

Dnes v 9.45 hod přišla za Vendulou na návštěvu její matka, Jitka Garneková. Vendula se pi•i setkání s matkou rozplakala a matku objala. Matka byla seznámena s rezimem a podmínkami návštěv, vycházek a dovolenek, podepsala žádost o dovolenky a žádost o přestup Venduly do zdejší školy.

La

29.10.2006

Vendula za mnou dnes pied navstevou matky prisla s tim, zda mute s matkou stravit navstevu venku. Dostali jsme se k pravidlum, povinnostem, vyjimkam. Tezce to zde zvlada, kazde omezeni v ni vyvolava negativni emoce. Temei• vse je zbytecne, nevi, proc by mela Mat to a to. Pomalu ji vysvetluji, ze nase pravidla uzce souvisi s beznym fungovanim v rodine, resp. po detech, ktere mely problem plnit si sve povinnosti je ted' chceme ve zvyse mire. Nabizim, ze ji mohu vysvetlit jedno pravidlo po druhem. V to chvili chape, ale jsem si jist, ze opet sklouzne, az se ji nebude neco zamlouvat. V tomto smeru je nutna duslednost vsecht t t Vendula se odvolava na nektere vychovatele, ktei•i ji to a to povoli a proc tedy jini to po ni chteji??? Cely pohovor bred, pry nema motivaci, nemuze domu, kuratorka ji necha v u tavu minimalne do 15, coz jsou samozrejme pouhe spekulace, spise fabulace. Hovorime o duvodech prijeti, nutnosti zabrat, jestlize chce neceho dosahnout. Odchazi pi•ichodem matky, vita se s ni usedavym placem.

Van

29.10.2006

Pies den s Vendulou problemy kvuli pravidlum. Chce to nepolevit a za vsechno ji davat napomenuti od pocatku, pope. polevit pozdeji. Dnes dostala napomenuti za jidlo na chodbe a za odchod od skupiny, i kdyz vzdy hrozne vysvetluje, proc zrovna tohle pravidlo musela porusit. Motivace pro tento tyden je nedelni navsteva matky, ktera bude na dlouhou dobu posledni. Po jedne hadce se Vendula uplne zmenila, nevsimala si ostatnich, poslechla na slovo, byla uzasna. Veer problem kvuli prestehovani k tygricim. Prosim, uz ji nestehujte, bylo to ponekolikate a dalo to dost sil, nez se prestehovala.

Mys

30. 10.2006

Vyjadreni OSPOD k vikendum:

V soucasne dobe OSPOD vikendove pobyty doma nedoporucuje, matka bude od 30. 10. 2006 do 4. 12. 2006 hospitalizovana v PL v Sadske, v rodine sice bude pan Garnek - nevlastni otec, ale Vendula ho nerespektuje a mohla by navazat kontakty s nevhodnou partou. OSPOD ma za to, ze by se do naseho zarizeni nevratila. Matka s timto resenim souhlasila. Str.

30.10.2006

Vendula dnes velmi dobre pracovala na pozemku. Je opravdovy dric, to se musi nechat. Za to vsak je to silne manipulativni osoba - dela ze vseho okamzite ukvapene zavery, ktere dal III az vznikaji ruzne dezinformace a polopravdy. Take se umi za kazdou cenu prat o sva prava a hodne si dava pozor na to, co i-ika vychovatel a jestli je k ni a potazmo i k ostatnim z jejího pohledu spravdliivy nebo nikoli. Dost silnym zpusobem ovlivnuje ostatni Tygrice ve skupine. Skoro to vypada, ze je jejich jedinym vzorem a co rekne Vendula je proste svate. Dost me prekvapilo, jak jednotne dnes vsechny divky vystupovaly proti Lukasovi Peknemu, o kterem se domnivaji, ze neni osobou vhodnou pro post duvernika. Na mou otazku "Proc?" jiz vsak nebyly schopny pohotove odpovedet, take jediny argument nasly ten, ze Lukas take nedodrzuje nektera pravidla a ze se nechova dle jejich nazoru dobre. Zadal jsem po ni konkretni situaci. Nebyla schopna ji rici. Takze jsem ji odvetil, ze funkce duvernika skupiny neznamená, ze je to dokonaly clovek, ale ze je tady pro skupinu a skupine pomaha v tezkostech. To celkem pochopila.

Vt

31.10.2006

Dnes Vendula ve skole uplne prekroutila me tvrzeni ohledne prohresku Pepy Freunda. Rekl jsem, ze jestli Pepa dostane napomenuti se dozvi po prestavce. Ihned na to jsem se od ostatnich deti dozvedel, ze Vendula fikala, ze jsem rekl, ze Pepa nedostane start. To byl samozrejme naprosty nesmysl a take jsem Vendule rekl, ze pokud se to bude opakovat, ze ode mne dostane velke napomenuti za podvod.

Vt

2.11.2006

Vendula dnes u gepardu, coz chvilemi komentovala, dozadovala se zmeny, chtela pani Lucku atd, atd., chvilemi se skvele zapojovala, byla komunikativni, bavila se se vsemi kluky. Hleda klicky, jakmile se ji neco jen trochu nechce, opet kritizuje, napada rozhodnuti, chce ulevy, manipuluje tim, ze vsichni ostatni by ji vysli vstric. Pokud chceme Vendule, ktere tohle nacvicene chovani vzdy vychazelo, nepolevujme a neustupujme. Pri sportovnim odpoledni celekem makala, zapojila se pies handicap s rukou do vsech micovych her. Obcas narazky na ostatni, ale v mezich normy. Konflikt nastal, kdyz ji nebylo vyhoveno jit brat s tygry. Opet stiznosti, vycitky. Kdyz jsem ji nedovolil wit si civilni pasek, byl jsem nejhorsí,

po hodnoceni, kdy jsem ji nedal 10 bode, díky nimz by splnila na P2, total mark for death. Hodnoceni nezvladla. Dostala sice nadprumer, presto nedosahla na P2, coz si vzhledem nejen k dnesku, ale k celému tydnu nezaslouzi. Hovorili jsme o tom, ze P3 je porad velmi dobre, ma pied sebou motivaci, dokaze zabrat, v to chvili nereagovala. Trochu klidnejsi po sprse. Zamernne se na to, aby dostavala body primerene, zaslouzene. Neobstoji vycitky typu: "Ja byla doma mnohem horsi, nez jsem ted' tady!". Zkousi manipulovat ostatni deti, umi to se svoji matkou, my ji musime dokazat rict: "Takhle ne!".

Van

03.11.2006

Filip dries velmi hrubym zpusobem urazel Vendulu Fikarovou. Rikal ji, ze je devka a kunda. Vse jsme okamzite resili. Vendula z Who byla dost rozlozena. Filipovi jsem vysvetlil, ze takto se chovat k holkam nebude. Absolutne odmital me vnimat. Celou situaci jsem ohodnotil STOPKOU.

Vt

3.11.2006

Prubezne hodnoceni:

Vendula se prozatim stridave dafi i nedari se szit s nasim rezimem. Neustale ma pocit, ze je neco nebo nekdo vii ni nespravedl ivy a dava to patricne najevo - slovni narazky na dospeleho tipu "Ja za to nemuzu. Proc mam trpet za ostatni?" Na to je ji odpovezeno, ze je soucasti skupiny Tygru a ze tady neni pouze sama za sebe. Vetsinou tento argument obstoi, ale stava se take casto, ze Vendula se stahne do sebe a treba tri minuty s ni absolutne nikdo nepohne. Je velmi nachylna na jakoukoli narazku (byt' i v dobrem myslenou) na svoji osobu. Je hodne manipulativni typ - dokaze nektere z Tygru prakticky okamzite strhnout na svou stranu a bojovat hlava nehlava. Mam pocit, ze si hodne zaklada na tom, aby bylo videt, ze je to hodna holka, takrka bez problemu. Pokazde, kdyz jsem ji velmi slusnym zpusobem za neco kritizoval, tak to tezko snasela. Hrozne nerada si v prvni momentu priznava svou chybu. Nakonec je schopna ji i uznat, ale trva to delsi dobu. Je to velmi chytlava osoba, vse hued vztahuje na sebe. Na druhou stranu dokaze byt i velmi pracovita - pri pracech na zahrade patfila mezi nejvetsi drice. Ve skupine patri spise ke konfliktnim

typum - rada se do konfliktu vmesuje, nesnese jakoukoli kritiku na svou osobu. Neustale se ohani svym vekem a zkusenostmi a rika neco v tom smyslu, ze maze byt vlastne radi, ze je tady takova, jaka je, protoze venku byla daleko horsi. Veskere konflikty ma s muzskou casti skupiny Tygru. Jeji reakce na dospele a na hodnoceni jsou znacne posunuty za normu - Vendula je spise nesoudna, tezko prekonava to, kdyz dostane mene nez deset bode. S respektovanim authority ma prozatim spise problemy. Doporucuji se dusledne zamerit na dodrzovani zakladnich pravidel a nepovolit! ! !

Vt

5.11.2006

Vychazka s matkou. V dc

6. 11.2006

Volala soc. prac. a sdelila, ze matka do nemocnice nenastupuje, nebot' v soucasne dobe nemaji misto. Matka projevila zajem si dceru wit na vikend od 17. 11. 2006 do 19. 11. 2006, soc. prac. bade zasilat povoleni.

Str.

6.11.2006

Vendula se dues vratila ze skoly s ponekud smutnejsi naladou, do pozdneho odpoledne byla hodne uzavrena, nevyhledavala nici spolecnost, s ostatnimi detmi komunikovala pouze bylo-li treba. Tvarila se sklesle, unavene, utrapene. Navrhla jsem ji moznost promluvit si se mnou nebo s nekym z psychologu ci panem Viktorem - Vendula odmitla s tim, ze ji trapi neco co ji rekla mamka do telefonu, ale nesmi o tom mluvit. Rozhovor ukoncila tim, ze to bude v pohode...

Pri odpolednim sportu se trochu uvolnila, bylo na ni videt, ze se ji nalada zlepсуje, aktivne se zapojila do hry a slovne podporovala zbytek skupiny. Po svacine byl spolecny program s Gepardy, kdy si pan Milan pfipravil nekolik her na procvicovani pameti a rozvoj postrehu. Vendula se zprvu tvarila hodne znudene, na „naky priblbly hry" je pry uz velka. Evidentne netusila o jake hry pujde, protoze po par minutach byla nejaktivnejsim hracem spolu s Robertem Palkem, mozna i díky tomu, ze oproti zbytku obou skupin je na tom Vendula inteligencne o mnoho lepe. Bavilo ji vyhravat, soutezit s ostatnimi detmi, „prala" se o kazdy bod hry a koneckoncu i velmi hezky spolupracovala se zbytkem sveho tymu. Pies

den s ni nebyl problem, s detmi se bavila příjemně, nemluvila s nimi sprostě, jak někdy byva jejím zvykem, když je podrážděna a hledá v každém z dětí viníka své špatné nálady, snažila se i zapracovat na lepším vztahu s Jakubem, ačkoli teda Kuba její snahu nebral v potaz. Jediný menší konflikt, nebo spíše nedorozumění, proběhlo se mnou, kdy Vendula vysvětlující mi hodnocení Martina Dobaie ostatními vychovateli použila na můj vkus velmi ostrý a vysoký tón. Vysvětlila jsem jí, že pokud se mnou chce něco říct, musí si uvědomit, že nemluví s kamarády na hřišti a svůj přístup změnit. Vendula to vzala, omluvila se za zvýšení hlasu, ačkoli se v zájmu snažila obhájit svůj výstup tím, že jen chtěla být ve skupině slyšet, k tomu se přidal pocit, že je Martinovi nadřazováno a její zloba vyústila v ne zcela vhodný způsob komunikace s dospělým. Každopádně mě příjemně překvapila jak omluvou, tak přijetím faktu, že to přepískla, neboť ve většině případech sebeobhajoby utíká do hádek a nekonečných vysvětlování něčeho, co není. Hodnocení a hygiena bez problému, na ložnici odcházela klidná.

NOV

8. 11.2006

Volala socialka a nechávala pozdravovat Vendulu. Str.

8.11.2006

Vendula dnes byla ve skupině Lvícat, zpočátku byla nevrhá, protože se jí nechtelo jet na výstavu na krtka, ale pak zvládla své emoce a byla v pohodě. Celou cestu mi něco vyprávěla, poradila něco říct, mluvila o svých problémech před pobytem zde v DU, spíše ale potřebovala "vrhu" než aby očekávala nějakou radu. Má pocit nějaké výjimečnosti, ona je jiná, než ostatní, má už jiné zájmy, cítí se být dospělá... Velmi mě pobavila slova, že dle slov nějaké psychologičky je již psychicky i fyzicky do spělu, a s tím operuje jako s hotovou věcí. Nema moc náhled na své chování, zkouší manipulovat, ale hrozí moc potřebovat pozornost dospělého. K večeru velmi znervóznila, protože se měla dozvědět výsledek soudu, vykřikovala, že když jí dají UV, tak se na vše vykáse a vše jí bude jedno. Večer se informace o UV potvrdila a s Vendulou přestala být řeč, tak jsem jí dala prostor, ať si to může zpracovat, tak uvidíme.

Vac

9. 11.2006

Dnes mi pracovnice OSPOD potvrdila, ze vcera byla opravdu nad Vendulou narizena ustavni vychova, az bude mit rozsudek, tak nam ho zasle.

Str.

10.11.2006

V 17.00 navrat ze SV - Vendula prinesla uctenku ve vysci kapesneho (zbyla ji jedna Kc, kterou mi odevzdala), uctovan byl spodni dil damskeho pradla + nausnice od Vietnamcu, ktere mi Vendula i ukazala. Presto mam dojem, ze koupene veci i uctenku mela vypujcene od nekoho z Kocek a za kapesne si koupila cigarety...

NOV

13.11.2006

Verzi kolegyne musim potvrdit, dnes jsem slyela Kocky, kdyz hovoily o torn, ze Vendula ma jeste jejich tanga a nausnice. Vendula se dnes snazila cely den a rikala, jak musi byt hodna a splnit na P1, ze potrebuje dnes alespon 10 bodu atp. V odpolednim program u2 to ale nevydrzela a byla mime drza, upozornila jsem ji, ze její chovani neni hodno 10 bodu a veer je nedostala, informaci prijala v klidu. Nekolikrat za den byla trochu plactiva, ze uz je toho na ni moc, ze je unavena atp. Vecer po telefonatu s matkou byla Vendula rozrusena, matka ji pry sdelila, ze nepfijede na vikend. Vendula se ale rychle uklidnila.

Mys

14.11.2006

Vendula se dnes snazila, vymyslela za celou skupinu aktivitu na senat, hra se ale pak neuskutecnila z nedostatku casu. Po svacine si Vendula nasla praci na zahrade a teto cinnosti se venovala po celou dobu. Pozdeji se dala dohromady s Pantery a pracovala s nima. "Navazala" vztah s Milanem Kotorou, který zitra odjizdi. Sdelila jsem ji, ze vime o její lzi s nakoupenymi vecmi za kapesne.

Mys

14. 11.2006

Dnes ve 20, 48 volala Vendule její matka. Vendula na matku do telefonu mluvila pomerne hrubym tonem. Telefonat nebyl pekne ukoncen. S Vendulou o telefonu mluvila vychovatelka, ktere rekla, ze matka se za ni snazi vse resit a to se Vendule nelibi. Vendula se rozplakala, ale po kratším rozhovoru se opet uklidnila.

GAB

17.11.2006

Prubezny zaver: -----

1.12.2006 Konecny zaver:
